

حکومتا هه رێما کوردستان - عێراق
وهزارهتا پهروهردی
رێشه بهریا گشتی یا پرۆگرام و چاپه مه نییا

بابه تین کومه لایه تی

بو پولا شه شی بنه رته

دانان و پیتدا چوون / لژنه یه کا هه قیشک

ژ ماموستایین زانکوی و وهزارهتا پهروهردی

پیتدا چونه وهی زانستی / به شی میژوو

د. سه عدی عوسمان حسین

پیتدا چونه وهی زانستی / به شی جوگرافیا

هونه ر جلال ظاهر

کرما نجییا ژوری

حسن مصطفی حسن

طه یاسین طه

خلیل صالح احمد

دلخاز خاد محی

لیژقرینا

رشید محمد ظاهر حسن

فارس رشید جانگیر

چاپا پینجی ۲۷۱۵ کوردی ۲۰۱۵ زاینی ۱۴۳۶ مشهختی

سہرپہرشتی زانستی یی چاپی: عومہر علی شہریف

ہونہر جلال طاہر

فارس رشید جانگیر

سہرپہرشتی ہونہری یی چاپی: عثمان پیرداود کواز - سعد محمد شریف صالح

بہرگ: ناری محسن أحمد

جیبہ جیکرنا بڑارہ کرنا ہونہری: عدنان أحمد خالد

بەندە ئىكەن

جوگرافيا عىراقا فیدرالئى

ئەخشی کۆمارا عێراقا فیدرال، جەن هەرێمێ کوردستانا عێراقی و ولاتین هافسنوور لسەر دیاره

كۆمارا عىراقا فىدرال

ژ بۆ كۆلىنا جوگرافىا عىراقا فىدرال دشىاندايه دابهش بكهين لسهر

1. بهندى ئىكى: زانىارىيىن گشتى لسهر عىراقى.

2. بهندى دووى: رويى زهمىنى عىراقى.

3. بهندى سىي: سهقايى عىراقى.

4. بهندى چوارى: دهرامهتى ئاقى.

5. بهندى پىنجى: چالاكىين مرؤقى.

أ- كشتوكال.

ب- سامانى گىانهوهرى (تهرش و كهوالى).

ت- سامانى كانزايى.

پ- پيشهسازى.

ج- قه گوهاستن.

ح- گهشت و گوزارى.

پشکا ئیکین

سنورین دهلەتا عیراق

سنورین دهلەتا عیراقی:

ژباکوریشە سنوروی وی تورکیایه و ژ روژ ههلەتیقه ئیرانه و ژ باشوریشە کویت و سعودیهنه بهلی ژ روژ ناڤایی شه ههلەتوو دهلەتین سوریا و ئوردنه.

پیی زانین :-

سنور ئه و هیلیت سورین پرتن شهوین دهلەتهکی ژ دهلەتهکادی جودا دکهت

پاریزگه :-

یه که یه کارگتیا مهنه کو ژچهند مه لهند و یه که یه کیت کارگتیا بچووکت
پیک دهیت.

عیراق ولاته که رژیمای وی
کۆماری فیدرالی پهرله مانی یه
یاهاتیه دامه زانندن پشتی
شهری جیهانی بی تیکی.

عیراق دهولته که خودان سهروه ری یه، رژیمای وی فیدرالیه ژ دوو ههریمان پیک دهیت.
یا تیکی سهتته ره، ژ گشت پاریزگه هین عیراقی پیکدهیت ژبلی پاریزگه هین
ههریمای کوردستانی و پایتهختی سهتته ری بهغدایه، بهلی پایتهختی ههریمی
(ههولتیه) (نه رییل). و سه رجهمی پاریزگه هین عیراقی (۱۸) ههژده پاریزگه هن.

جهی عیراقی و گرنگیای:

عیراق دکه قیتته باشووری رۆژ ئاقایی کیشوهری ئاسیا، و نهشی جهی جوگرافی
کارتیکرنهک دابوگرنگیای سه بارهت جیهانا که قن چونکی ریکه کا بازرگانی بوو
دناقبه را رۆژ ههلات و رۆژ ئاقادا. ب تایبهتی ل سه دهمی
ئیمبراتوریه تین که قن، ههر که سی کونترول له سه عیراقی (ولاتی ههردوو
ریباران) کریا دابیتته ده ولاته کا ب هین

نه خشي عيراقی سه بارهت جيها نا که قن

پى زانين:

- أ- ولايتى هەردوو ريباران (مىزوبوتاميا) مەبەست ب هەردوو ريباران ديچلە و فوراتن و دكەڤندا بڤى ناڤى هاتينه نياسين.
- ب- جيهانا كەڤن: ژ هەرسى كيشوهرين (ناسيا، ئورويان، و ئەفريقييا) پيڤك دەيت.

رووبەرى ئاكنجيين عيراقى:

رووبەرى عيراقى دگەهيته (٤٣٨٣١٧) كم2 و ژمارا ئاكنجييت وي دهيتە مەزنده كرن نييزيكي (٣٢) مليون كەسان. عيراق پيڤكهاته كا ئاكنجى بوونى يا هەمه جوريا هەى ژ نەتەوه و تايينييت جورا و جورا پيڤك دەيت وەك عەرەب، كورد، كلد و ئاشورى و چەند تايين و مەزەهييت دى باراپتر ژ ئاكنجيين وي بوسلمانن ، هەروەسا مەسيحى و ئييزيدى و هنده كيت دى هەنە.

پشکا دووون :

بهندی دووی:

روی عیراقتی:

روی عیراقتی لسهر قان ههرچوار دهقهران دهیتته دابهشکرن:-

1. دهقهرا چیاپی (شاخوی).
2. دهقهرا زویرک (نیمچه چیاپی).
3. دهشتا ره مولته پی.
4. بیابانا روژ ئاقا.

پیزاین:- دهقهرین چیاپی و زویرک دکهقنه دئاؤ ههریما کوردستانا عیراقتیدا.

دهقهه را چیا (ساخاوی)

زنجیرا چیا ل بهشی باکوور و باکووری رۆژهه لاتی کوردستانی بهرز دبن ، ل باکووری رۆژئاقاو بهرهو باشووری رۆژهه لاتی دریتزدبن، ۶٪ ژ رویهه ری عیراقی و ۲۵٪ ژ رویهه ری ههریما کوردستانی پیک دهینیت . نهقهژی ژ دوو زنجیریت سه ره کی پیک هاتییه .

۱- زنجیرا چیا پین بلند و ئالۆز :

دکه ئیته دناقهه را چیا پیت ساده و سنووری (عیراق - تورکیا) و (عیراق - ئیرانی) دا . ههر چه ند بهرهو باکوور و باکووری رۆژهه لاتی بچین چیا بلندتر و سه ختر و ئالۆز تر دبن . بلنداهییا وان ل ناقهه ینا (۱۶۰۰ - ۳۶۰۷ م) دایه . دناقهه را واندا دۆلین کوبر و دریتژ ئامیتزدکهت .

گرنگترین چیا پیت قی زنجیری :

ل سه ر سنووری (عیراقی - تورکیا) :

(چیا پیت مه هرنار ، ئاشیته ، سه رمه یدان) بنیره نه خشی ژ (۲) سه ر سنووری (عیراقی - ئیرانی) چیا پیت (شاکیف ، قه ندیل ، هه وره مان) قه دگریت ، هه لگورد ل چیا پیت حه سارۆست بلندترین کولۆمتی چیا پیت ههریما کوردستانا عیراقییه بلنداهییا وی دگه هیته ۳۶۰۷ م . بنیره و پینی ژماره (۳)

وینی کولومدتی هه لگورد

۲- زنجیرا چیا یین ساده :

ئهف زنجیره ب کیمی پیچ و چه میانا چینی بهرین وی جودا دکهت . گرنگترین چیا ییت قی زنجیره یی (گاره ، ههریر ، هیبیت سهلتان ، بهرانان ، خیری ، چیا ی سپی ، ئاکری ، سهفین).

وینہیا زنجیره چیاپیت سہفین

گرنگییا دہقہرتین چیاپی :

- ۱- ئەف ھەریمما سروشتی سەرکانییہ بو کەرانیین روپباری دیجلہی .
- ۲- سہقایی ھین و جوانییا سروشتی دہقہرا کرپہ دہقہرہکا ھاڤینگہھ و گہشت و گوزاری بنیرہ وینی ژمارہ (٤) .

۳- ئەف دەقەرە ب كانزا و كەرەستين خاف دەولەمەندە وەك
كومر و ئاسنى و.....هتد .

۴- دەقەرەكا گرنگا ب قەرئىزە بۆ ئەوان بەروبومين ب هيقييا
باراناقە وەك : گەنى و جەھى .

۵- ژ بەر پرائيا كۆز و پاوانا ب دەقەرەكا گرنگ دەيىتە دانان
بۆ خودانكرنا تەرش و كەوالى .

وينى ھافينگەھا بيخال

وینی ھاقینگەھا ئەحمەدئاوا ل سلیمانئی

وینی ھاقینگەھا سەرسەنگ ل دەۆکی

۲- دہقہرا / زویرک /

رویبہری قی دہقہری ۱۵٪ ژ رویبہری عیراقتی پیک دہینیت ،
ویپکھاتیہ ژ بلنداهیین حہمرین ، مہکحول ، عہتشان ، ئیبراہیم ،
شنگالی .

گرنگیا دہقہرا زویرک :

۱- دہقہرہکا پر خیر و بیترہ بو قہرپژا دہخل ودانی و ہک : جہہ و
گہمی .

۲- چہروانہکی زور گرنگہ بو خودانکرنا پہز و بزنی .

۳- دہقہرہکا پر کانزایہ تاییہت (نہفتا خام) ل کہرکوکئی و ہہولیری وعینزالا
وکوگرد ل میشراق ل مويسل .

۳- ہہریما دہشتا رہمؤلتہیی :

خہسلہتین قی دہشتی چہ ؟

۱- ئەف دہشتہ ژ ئالی باکووریشہ ژ باژیری سامرال سہر
رویباری دیجلہی و باژیری رہمادی ل سہر رویباری فوراتی
دریژدبیت ہہتا دگہہتہ سہرکہندا قاعہری .

۲- ئەف ہہریمہ ۲۴٪ ژ رویبہری عیراقتی پیک دہینیت .

۳- چہند حورت و چال تیدانہ ، ہہتا نوکہ پرنہبووینہ . وئہقیین

پر ب ئاقی دیبژنی گوم و کوراث و ہک : گوما (حہویژہ) .

دکہقیتہ سہر رویباری دیجلہی و گوما (حہمار) دکہقیتہ سہر

رویباری فوراتی .

چالاکیا ژماره (۳)

دهشتا ره مۆلته ییا عیراقی زۆریه یا باژیتریت عیراقی فه دگریت .		
قوتابی خوستقی : خالیت قالا ب ناخی باژیترین ناو قهندو و باشووری عیراقی پریکه . مفای ژ نه خشی وهریگره .		
	عه ماره	
به سرا		

۴ - هه ریما بانیا روژئاقا

دکه قیته پشکا روژئاقا و باشووری روژ ئاقابی عیراقی ب دریژ بوونا بیابانا شامی و بانیا نیف دورگه هی عه ره بی دهیته دانان . نیزیکی ۵۵٪ ژ رویه ری عیراقی پیک دهینیت .

ئهف هه ریمه ژ بهر به رفره هییا وی دبیته چهند بهش :

۱-	۲-	۳-	۴-	۵-
بانیا جهزیره	دهقه را دولا وهک	دهقه را ب بهر	بانیت لیف بری	دهقه را
حورتا	دولا حوران	وهک نزمیا	که نار بری (چهند	دوبدوب
سه رسار		سه لمان	میگرگه ک تیدانه	
			وهک میرگا	
			عین تهر	

پشکا سین سہ قایئ عیراقئ

ب گشتی سہ قایئ عیراقئ دژوارہ ، نیشانا دژواریا سہ قایئ
عیراقئ دقان خالادا دہردکھ قیت .

۱- کیم باران

۲- نزمییا ریژا شہی

۳- زورییا تیروژکیت روژئ

ئەف ھۆکارہ کاردکھنہ سەر سہ قایئ عیراقئ :

۱- شوین ل دویف بازنیت پانیئ

۲- شوین ل دویف دہریا

نەخشی عێراقی گوێرهی دەریا

راهینان

ل سەر نەخشی ناچی دەریا کاربگەر ل سەر سه قایی عێراقی دیارکه .

د سه قايي عيراقيدا چوار وهرز دهر دکه شن

زځستان

هاڅين

ټيکه م : دوو وهرزين سهره کي

بهار

پايز

دووه م : دوو وهرزين (ته مهن کورت)

((باري سه قاي))

زځستاني	هاڅيني
پلا گهرمي نزم دبیت به فر باران دبارن	پلا گهرمي ل هموي ده قهرا بلنده جياوازي دنا قههرا پلا گهرما شف و روژادا زوره . باران نابارن.

وینئ سەرچنار ل وەرزی هاقینئ

وینئ شهقلاوه ل وەرزی زقستانئ

پشکا چوارس : دھرامهتی ئاقی

ژیدهرین ئاقی ل عیراقتی :

- ۱- بهفرو باران .
 - ۲- ئاقا سهر ئهردی .
 - ۳- ئاقا ژیر ئهردی .
 - ۴- پروژین ئاقی (ئاقدان) .
- دھرامهتی ئاقی ل عیراقتی : جؤرا و جؤره .

چالاکی		
قوتابیئی خوشتقی گرنگییت ئاقی د قالایادا بنقیسه :		
۱	۲	۳

۱	چهندینیا ۰۰۰ بارانی	بپا - ئاقی - بهنده ب ئان هؤکارین بهرامبهر
۲	چهندینا ۰۰۰ بهفرا سهر چیا	
۳	روی پؤشین بهستی گر .	

ژیده‌رین گرنګین دهرامه‌تی ئافق ل عیراقی

<p>ب- ئافا سهرقه (سهر ئهردی) ئافا رویبارو شیفک و نهال و بهحرک (دهریاچه) و کوراف و گوما قه‌دگریته چهن‌دینیا قی ئافق گری‌دایه ب بهفر و باراناقه +</p>	<p>۱- به‌فرو باران ب ژیده‌ره‌کی سهره‌کی یی ئافا سهر ئهره و زیر ئهره دهیته دانان- ب زوری به‌فر ل سهر کولومتین چیا‌ییت ههریما کوردستان خرقه‌دیبت و دوه‌رزی بهارو هاقینیدا دحه‌لیبت</p>
<p>ن</p> <p>ج- ئافا ژیر ئهردی :</p> <p>ئه‌ق ئافین کو ل ناف چینین به‌ردی ئهریدا کومبوته‌قه ودهیته په‌نکاندن و دبیت دهلیقه بو په‌یدا بی‌ت ول هنده جهان دهرکه‌فته سهر روی ئهردی بشیوی کانیاں یان ژى مروقه بخو بدویف رابگه‌ریت بولیدان وکولانا بیرا ، وهنده ژ وان ئافا کانزایی‌یه و دگه‌رم‌ن خه‌لک بو چاره‌سهرکرنا هنده‌ک نه‌خوشین بیستی بکاردنین وهک (حمام عه‌لیل) ل میسل وکهرماقین ئافین سولیمانیا وهه‌ولیر ودهوکی.</p>	

چالاکیا

قوتابیئی خوشتقی ل عیراقی دوو رویبارین سهرهکی هه نه :
 رویباری دیجله و
 چه ندین زی ژ چیا بییت کوردستانا عیراقی درژنه ناف دیجله ی

	-۴	-۳	-۲	-۱
--	----	----	----	----

۴- به حرک و گۆم و کوراف

گۆم	به حرک (دهریاچه)
<p>ئهفه رویبه رکی به رفره هی ئافینه . دکه فنه باشووری عیراقی و ب مفا نه وهک : گۆما جه ممار و جه ویزه .</p>	<p>جهه کی نزمه ، پر بوویه ب ئافی . ئه فه زی دوو جورن : ۱- دهریاچه سروشتی وهک : دهریاچه ساوه ل نیزیکی سه ماوه ۲- دهریاچه ده سنکرد وهک دهریاچه جه بانیی و دۆکان و ده ربه ندیخان</p>

ویننی به حرکتی

ویننی گۆم

پرسیار: گۆم و کورائین باشووری عیراقی مفا هه نه ؟ : به لی
چنکو دبه نه (تیشوکیین سروشتی) وچه ندین مفا یین دی ژی
هه نه ، وه کو چی ؟

۴- پروژین ئاقی

هەر ژ دەسپیک چاخین که فن و ههتا نوکه مروقی هزریت د ریکخستنا ئاقدانیدا کرین بزاقیت کرین مفای ژ ههردوو رویبارا دیجله و فوراتی وهگریت بو چالاکییا چاندنی ، بو قی مه بهستی چه ندین پالنهر هه نه وهک :

۱- باهرا پتر ژ ئاخا عیراقی کهفتییه ژیر کاربگه ربا سه قایی بیابانی یی گهرم و هسک د هافینادا و کیم بارانی دزقستانیدا .
۲- ریژا باران بارینی زور کیمه و ئەم نه شیین پشتا خو پی گریدهین بو چاندنی تنی ل ههریما کوردستانی نه بیت ، ئەقهژی تنی ل وهرزئی زقستانی .

۳- دووباره بوونا له هیین رویبارا ل بهارا ب شیوهیه کی زه قییت چاندنی و باژیرا د ئیخته مه ترسییی .

۴- جیاوازییا ئاستی ئاقا دیجله و فوراتی ژ وهرزه کی بو وهرزه کی دی دساله کییدا ، ددهمی له هیادا ئاقا وان زور دبیت به لی دهاقینی و پاییزیدا ئاقا وان کیم دبیت . له ورا چه ندین پروژه ل سهر هاتینه دامه زانندن بو کۆنترۆل کرنا ئاقا وان . له وان پروژه :

۱- به نداقا هندیه : که قنترین به نداقه ل سهر رویباری فوراتی ، ل ساله ۱۹۱۳ هاتیه دامه زانندن ل جهم باژیری هندیه .

۲- جوکیت ئاقدانی یین رویباری فوراتی کو دکه قیته ناقبه را باژیری فه لوجه و به نداقا هندیه . ل رۆژه لاتنی ئاقا فوراتی هاتینه دروست کرن . ئاقی بو ده قهرین به غدا دهن . وه کو جوکا (سه قلاوییه ، ئەبو غوریب ، ویوسفییه)

۳-بەنداقا دىيالا: ئەڭ پەنداقە ل سەر زىيى دىيالا ل سالا ۱۹۲۸
ھاتىيە دامەزراندن بۆ ئاقدانى ب وان جۆكىت ژى ھاتىنە كىشان
و ەك جۆكا خالس ، خرىسان .

۴-بەنداقا كۆت : ل سەر رويبارى دىجلە ل نىزىكى باژىرى كۆت
ھاتىيە دانان . ئەقەژى ئاڧا رويبارى ب سەر رويبارى دىجلە ، و
غەراف و جۆكا دوجەيلەدا دابەش دكەت .

۵-جۆكىن ئاقدانى بىن مىسان : رويبارى دىجلە ل نىزىك باژىرى
مىسان ژمارەيەكا جۆكا ژى ھاتىنە كىشان . و ەك : جۆكا
(بوتەيرە ، مەجەرا مەزن ، موشەرەح ، كەحلا) .

۶- پىرۆژى ھەبانيى : دكەڧىتە ئالى راستى يى رويبارى فوراتى ،
باشوورى رۆژھەلاتا باژىرى رەمادى ب ئەگەرا بەستا رەمادى و جۆكا
(وەرار) يشكەكى ژ ئاڧا رويبارى فوراتى د وەرزى ئاڧابوونى دگەھىنتە
دەرياچا ھەبانيى .

۷-بەنداقا سامرا و پىرۆژى سەرسار ل سەر رويبارى دىجلە .
پىرۆژى سەرسار مەزنتىرەن پىرۆژەيە ل عىراقى دەست ب سەردا
ھاتىيەگرتن بۆ قەگرتن خرقەكرنا ئاڧى ل عىراقى ، ئاڧى ژ بەنداقا
سامەرا دگەھىنتە ھۆرتا سەرسار : بىنيرە نەخشى ژمارە (۶)

۸-بەنداقا ھەدىسا :-

دكەڧىتە سەر رويبارى فوراتى ل باكورى باژىركى ھەدىسا .

هردو پروژین حه‌بانییه و سهرسار

راهینان: بهرسقا راست ژ(ب) بو پرسیاریت(ا) هه‌لبژیره .

ب	ا
۱- فورات	۱- بهنداڤا سامرا
۲- دیالا	۲- بهنداڤا حه‌بانییه
۳- دیجله	۳- بهنداڤا دیالا
۴- عوزیم	

وېټي سكرې دهر به نديخان

وېټي سكرې دوكان

پروژیت ئافدانی ل ((هه‌ریما کوردستانا عیراقی))

١- سکری	٢- سکری	٣- سکری	٤- سکری	٥- سکری	٦- سکری
دۆکان	ده‌ریه‌ندخان	جه‌مرین	ئه‌سکی موپسل	عوزیم	دوبز
دکه‌قپته سهر	دکه‌قپته سهر	دکه‌قپته	دکه‌قپته سهر	دکه‌قپته	دکه‌قپته
زینی بچویک	زینی سیروان	سهر زینی	روپباری دیجله‌ی	سهر	سهر زینی
مفایین وی-بو	بو خرفه‌کرن و	سیروان	ل باکوری رۆژ	روپباری	بچویک ل
خرفه‌کرن و	فه‌گرتنا ئافی	بو خرفه‌کرن	ئافی باژیری	عوزیم	نیزیکی
فه‌گرتنا ئافی	بو دروستکرنا	و فه‌گرتنا	موپسل		باژیریکی دوبز
بو گه‌شت و	کاره‌بی	ئافی	بو خرفه‌کرتنا ئافی		(پاریزگه‌ها
گوزار		بو ئافدانی	بو دروستکرنا کاره‌بی		که‌رکویکن)

وینى بهنداڤا حه‌دیسه

وینى بهنداڤا کوت

پشکا پینجی چالاکیت مروشی

۱- چالاکیت کشتوکالی

ئیکه م: کشتوکال

دووه م: سامانی تهرشی

۲- سامانی کانزایی

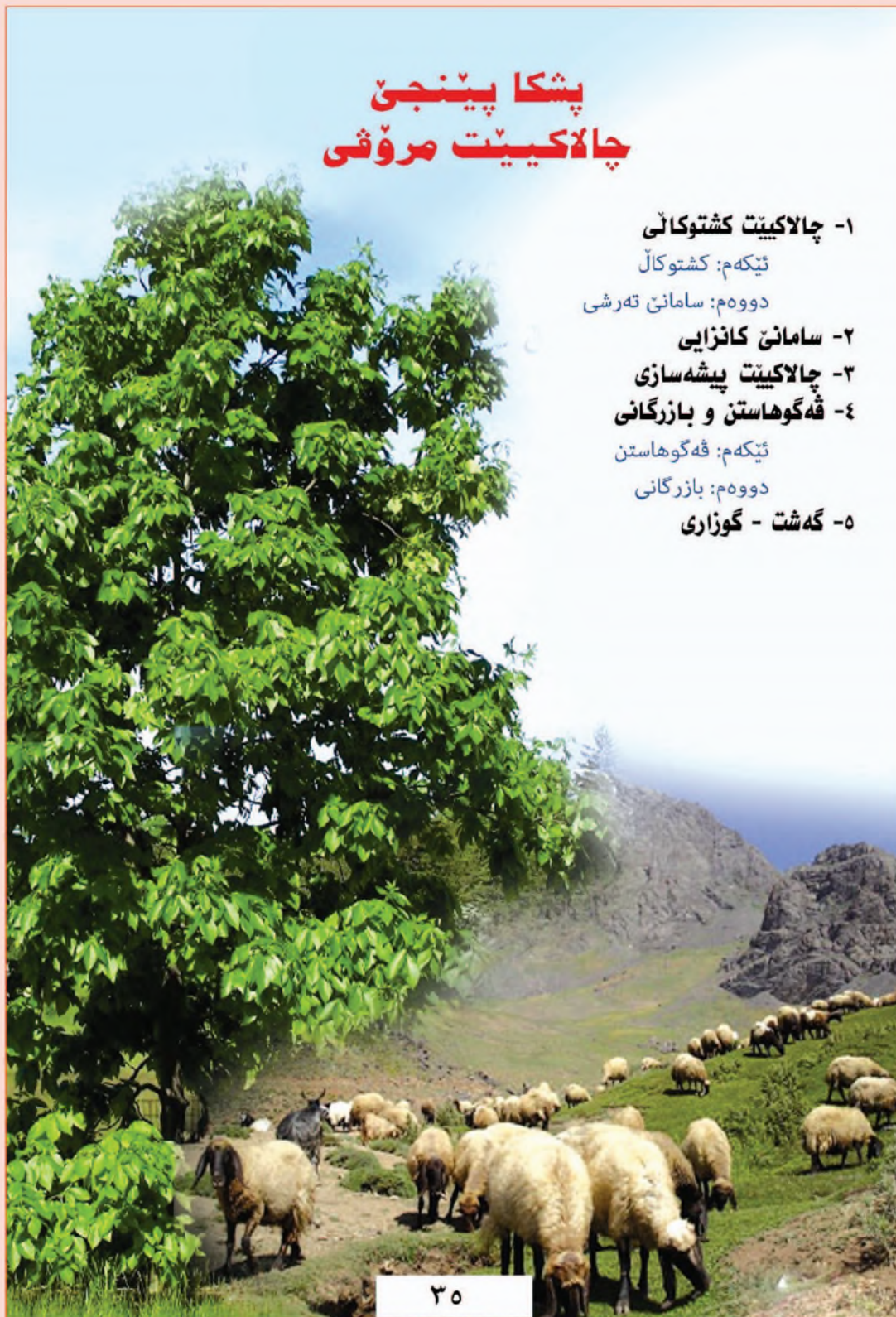
۳- چالاکیت پیشه سازی

۴- فه گوهاستن و بازرگانی

ئیکه م: فه گوهاستن

دووه م: بازرگانی

۵- گهشت - گوزاری

چالاکییٔ مرۆفی :

چالاکییٔ چاندنی:

هه‌ر زوی چاندن ل کوردستانێ هاتییه کرن و پاشی هاتییه
قه‌گوه‌استن بۆ ناهه‌راست و باشووری عیراقی، پاشی گوندین
کشتوکال یین سه‌ره‌تایی دیاریوون ، کشتوکال ل عیراقی ژ گه‌له‌ک
ئالاقه‌ پوبته‌ پی هاتییه‌کرن، ژ چاقدیربکرن و دروستکرنا په‌یین
کیمیای ، پاقرکرن و قه‌وژارتنا توّقی ، دروستکرنا تیشووکا،
(پاقرکرنا ئاخێ ژ خوێ) راکیشانا ئاقی بۆ ناڤ زه‌قییاتایه‌ت
ل ناهه‌راستا عیراقی، به‌ره‌هه‌فکرنا پیداوایستین دی یین چاندنی .

ئیکه‌م : چاندن

ئه‌فرۆ کشتوکالی دعیراقیدا جهه‌کی به‌رچاڤ دچالاکییٔ
ئابووریدا هه‌یه . ریژا ئاکنجیٔ گوندال سالای ۲۰۰۱ ،
(۳۳٪) ژ ریژا ئاکنجیٔ عیراقی پیک ده‌ینا ب کاری
چاندنیقه‌ دمژویلن . ریژا ئاکنجیٔ باژیرا ۶۷٪ ژ
ئاکنجیٔ عیراقی پیک ده‌ینا پتر ب کاری خزمه‌ت
گوزاریتته‌ مژویلن.

(به‌ره‌هه‌می) قه‌ریژا چاندنی

ئه‌م دشیین قه‌ریژا کشتوکالی بکه‌ینه‌ سی کومه‌ل :

۱- به‌ره‌هه‌می خوراک	۲- به‌ره‌هه‌می پیشه‌سازی	۳- به‌ره‌هه‌می ئالیک
----------------------	--------------------------	----------------------

۱- بهرهمی خۆراک :

قی بهرهمی گرنگییه کا زۆرا هه ی بۆ ئاکنجییا . چنکۆ ب خۆراکه کی سه ره کی دهیته دانان، قیجا ژ بهر جیاوازییا پلا گهرمی ژ وهرزه کی بۆ وهرزه کی دی ، جیاوازییا سه قایی ههریما کوردستانی دگهل ناچه راست و باشووری عیراقی، لهوا دابه شکرنا جوگرافییا بهرهمی کشتوکالی ل دویف وهرز و ههریما نه وهک هه قن . بهرهمی خۆراک دهیته دابه شکرن بۆ:

فیتی

کهسکاتی

دانگر

۱- دانگر

۱- گهنم

گهنم دانگره کی زقستانییه . وهرزی چاندنی (دوماهیا هه یفا چریا ئیکی) یه ۱۰ دهمی دروینی (دوماهیا هه یفا گولانی) ه .
زۆر ههریما کوردستانی دهیته چاندن .
ل قی دهقه ری ب هیقییا بارانا قه یه (دیمه) .
ل دهقهره ناچه راست و باشووری عیراقی ب هیقییا ئاقا رویباراقه یه (ئاقییه) .

وینن گهنم

۲- جهه

جهه پشٹی گهفی دهیت ژ نالی گرنگییښه: زښتانییه
جیاوازییا وی دگهل گهفی نهوه پتر دگونجیت دگهل هه لومه رجین
سهقای وهک کیم بارن و سویریا ناخې بلنډبوونا پلا گهرمی
هتد.....

وینن دروینا گهنم و جهه

۳- برنج

برنج دانگره‌کی هاقینییه. هه‌وجه‌یا ب ئاقه‌کا زۆر و به‌رزبا پلا گه‌رمی هه‌یه. له‌وما پتر ل ئاقه‌راست و باشووری عیراقی ده‌یته چاندن وه‌ک پارێزگه‌ها (میسان و زیقار). ل هه‌ریما کوردستانی ژێ ل (ده‌ۆک - ئاکری - سلیمانی) ده‌یته چاندن.

۴- گه‌نشم

گه‌نشم دانگره‌کی هاقینییه دوو جوورن: گه‌نشمی زهر و گه‌نشمی سپی ب زۆری ل پارێزگه‌ها بابل ده‌یته چاندن مفایین وی: خووراک: ئالیک ده‌ره‌ینانا روینی روه‌کی ۰۰۰۰۰ هتد.

قوتابی خۆشقی ناخی چوار دانگرا دخانی (۱) دا بنقیسه و به‌رامبه‌ری وان مفایا بو هه‌ر ئیکی بنقیسه.

ب-	۱- دانگر	
		۱
		۲
		۳
		۴

ب - كەسكەتلى و فېتىقلى:

<p>فېتىقلى: بەر و بەرھەمەكى زۇستەنلى و ھافىنىيە. بەشەكى گىرنگى خۇراكى مەرۇقى پىك دەھنىت</p>	<p>كەسكەتلى بەشەكى گىرنگى خۇراكى رۇزانەيا ئاكنجىيانە. ل دەوروبەرىن بازىرىت مەزن دەھنىتە چاندن</p>	
<p>مزاتى (مزرەمەنى) وەك</p>	<p>(جورىت كەسكەتلى)</p>	
<p>پرتقال لىمۇيىن لىمۇيىن سىدى لانگى ترش شرىن</p>	<p>ھافىنى</p>	<p>زۇستەنلى</p>
<p>ب زورى ل پارىزگەھىن بەغدا و بەغقوبە و كەربەلا و سەلاھەدىن ھەنە • ھەرۋەھا تىرى و سىف و ھرمىكو.....</p>	<p>باجان سۇرك بامى خيار باجانىت رەش</p>	<p>سپىنارغ باقل شىلم كەلمە</p>

خورمه:

ههروهها (خورمه) بهرهمهکی زۆر گرنگه ل عیراقی ژمارا دار خورما دگههته (۲۲) ملیون دارا . ریژهیهکا زۆرل پارێزگهها (بهسرا) و (بهغدا) ههنه ژ جۆرین قهسپا (خورما) خهستاوی، زوهدی، حیلاوی ...

وینی بیستانیت خورمی

چالاکیا ژماره (۷)

قوتایی خوشه ویست : ئەف وینین دخالاندا وینیت
کەسکاتی و فیقینه دبن هەر ئیکیدا ناچی وی و وەرزی
چاندنی بنقیسه :

٢- به روبرو مین پشکدار دپیشه سازیندا:

ژبه ر وان گۆرانکاریبال هه می بوارین ژیانیدا ل عیراقی روی
ددهن تایبته دبواری پیشه سازیندا قیجا یا فه ره پویته ب وان
به ره هه ما بهیته دان ئه وه یین دبنه که ره سیته خاف
دپیشه سازیندا، و ژوان :

١- په مپوی :-

به ره ره مه کی هاقینیه ل هه ریما ناقه راستا عیراقی و هه ریما
کوردستانی دهیته چاندن، چاندنا جوړی نایا بو په مپوی یی مسری
دهه ری میدا سه رکه فت . په مپوی پشتی به ره مه کی خواری ب پلا
دوو دهیته پیشه سازیا چینا په مپووی و پیشه سازیا دهه ری نانا
روینی، هه ره سا بو ئالفی (ئالیکی) دهیته ب کارهینان. بنیره
وینی ژماره (٨)

٢- تویتن :

به رهه مه کی هاقینییه و ب زوری ل هه ریما کوردستانی نه خاسم ل سلیمانیی وهه قلییری دهیته چاندن، جوړیت تویتنی هاتینه چاکرن ب رهنگه کی جگاریت کوردی ملمانن دگهل جگاریت بیانی دکهن .

٣- کونجی :

ژ به رهه میت روینداره و هاقینییه . ل هه می دهه ریته عیراقی دهیته چاندن، ب زوری ل هه ریما ناچه راست ، پاریزگه ها (واست) د پلائیکیدا دهیت ب قهریژا کونجییا . دپیشه سازییا روینن رووهکی و پیشه سازییا ئالیکا تابهت بو په له و درا (ته یرین که هی) دهیته ب کارهینان . له ورا پویته ب چاندنا وی هاتییه دان .

٤- له قهنین شه کری :

به رهه مه کی هاقینییه . فان دوماهییا پشتی چاندنا وی ل پاریزگه ها (ميسان) سه رکهفت . وهک که رهسته یه کی خاڤ دچيته پیشه سازییا شه کری .

٥- شلندر (سلکا شه کری) :

به رهه مه کی زقستانییه ل دهه رین هه ریما کوردستانی دهیته چاندن، دهیته ب کارهینان دپیشه سازییا شه کریدا .

۲- بهرهمی نالیکی :

گرنگییه کا زور ب قی جوری بهرهمی هاتییه دان، چنکو زور
پیتویسته بو بهرهمهینانا تهرشی، وینجه وسیپهره ژ بهرهمیین
نالیکی یین گرنکن.

گرنگیا چاندنی دناپوریا وهلاتیدا :-

- ۱- دابینکرنا خوراکي وهک دانگر و کهسکاتی و فیتی .
- ۲- هنارتنا بهرهمیین چاندنی بو دهرقه پشکه کا گرنک ژداهاتی
نه ته ویدی پیک دهینن. و دراقی بیانی بو وهلاتی پیدای
دکته.
- ۳- ب دستقههینانا کهرستیت خاقین پیتویسته بو پیشه سازییا
نافخو وهک په میوی و شلندر و توبن هتد.
- ۴- بهرهمه کیرنا نالیکی بو تهرش وکهوالی .

چالاکیا ژماره (۲) قوتابی خوشتقی وینی چهند بهرهمه کی چاندنی یی کو دچنه پیشه سازی ب دهفتر خوڤه که.	چالاکیا ژماره (۱) گوروپه کی ژ قوتابییان به لاقوکه کا دیواری ل سهر به رومیت چاندنی بهرهمه ف بکن.
--	---

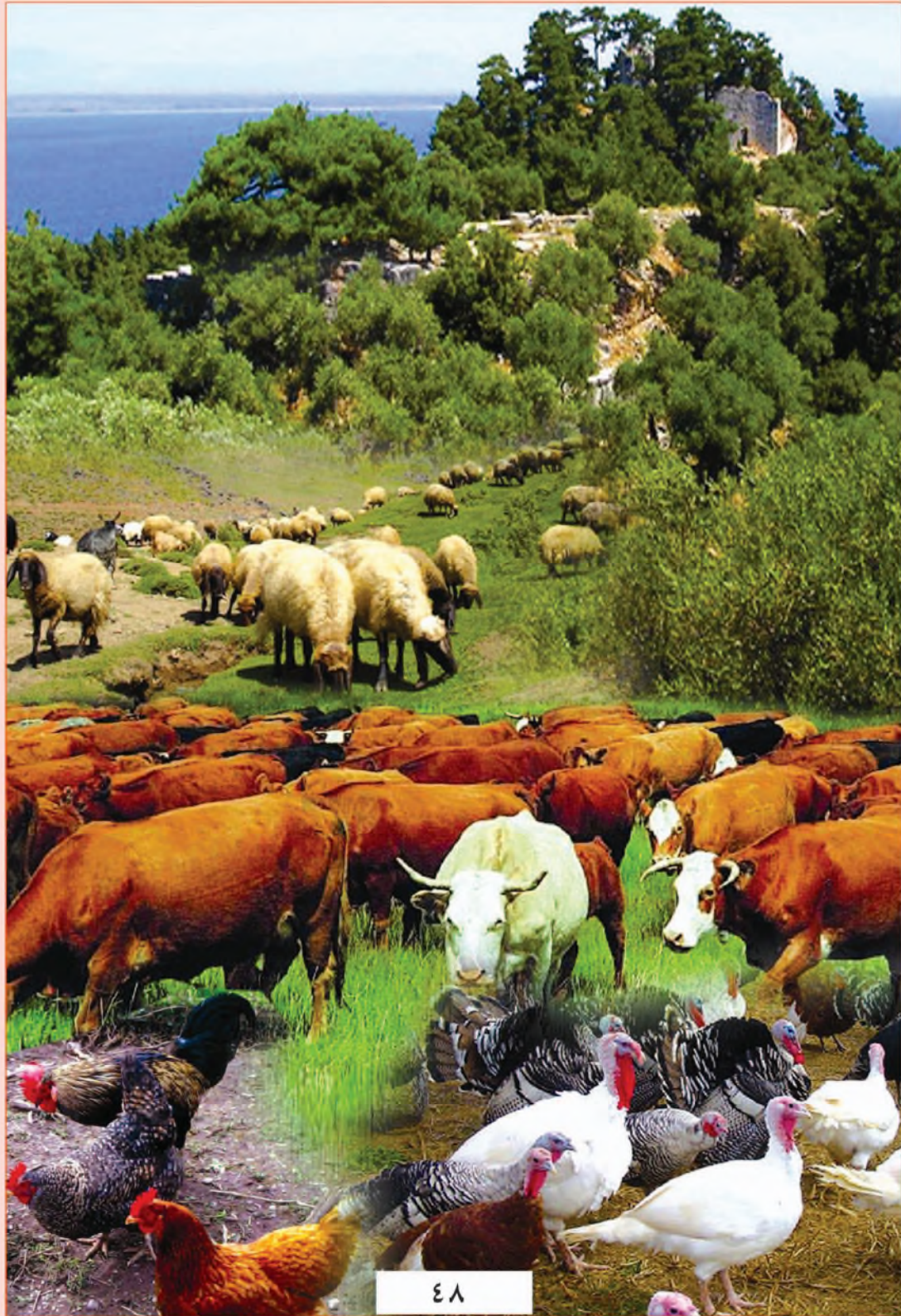
ژجۆرین دی بیت ئازەلی ل عیراقتی :-		
پەلەوەر و ماسی و مېشا هنگمینی	دەوارین سوپیارینی و باری	چیل و گامیش
پەلەوەر و ماسی دوو ژێدەرین گرنگین خۆراکینە بۆ ئاکنجیت عیراقتی.	ل هەموی دەقەرین وەلاتی دەیتە خودانکرن .	ل هەموی دەقەریت وەلاتی دەیتە خودانکرن جۆرین وان : - چیل ناسایی - چیل کوردی

چالاکى:

مفایین وان ئازەلا بنقیسه.

گرفتین خودانکرنا تەرشى ل عیراقتی:

- ۱- نەزانینا گرنگیا سامانی تەرشى.
- ۲- کیماسییا ئالفی و خرابییا جۆرین وی .
- ۳- چافدیریا ساخلمی ب رادەیه کا کیم .
- ۴- نەو کەهەقی د ریتزا گەشبوونا سامانی تەرشى و ژمارا
ئاکنجیاندا.

ΕΛ

۲- سامانی کانزا :

بیگومان سامانی کانزا ی ب بنه مایه کی سهره کی یی گه شبوونا
پیشه سازی دهیته دانان. ئهردی عیراقتی گه له ک کانزا تیدانه ،
به لی دهرهینانا کانزا هه تا نوکه چند کانزایه کا ب خوڤه دگریت .

پترۆل (نهفتا خاڤ) :

ژ سهردهمی ئاشوری وبابلی یا عیراکییا پترۆل نیاسسییه .
نهفتا خاڤ کانزایه که ب دریتزاهیییا رۆژکاری رۆله کی بهرچاڤ
دی هه بیت ل جیهانی . (پترۆل - نهفتا خاڤ) بوویه
ژیده ری ژیان وپیشکهفتنی ، . ژگشت ژیده ری وژی پتر
بکاردهیت . ژیده ره کی سهرکی یی که رهسته یی هه می جورین
پیشه سازیا پهینی (زبلی) کیماوییه .

ویئ به ره مئینانه نهفت ل که رکوکن

دابەشبوونا جوگرافیا زەفییت پترۆل ل عیراقی:

۱- چالین هەرێما کوردستانی.

أ- چالیت پارێزگه‌ها که‌رکوبکی پیک هاتینه ژ چالیت باباگورگور، جه‌مه‌بۆر و بای حه‌سه‌ن.

ب- چالیت پارێزگه‌ها مویسل (نه‌ینه‌وا)، پیک هاتینه ژ عه‌ینزالا، به‌تمه‌.

ج- چالیت روژه‌ه‌لاتی : چالیت نه‌فتخانی ل نێزیک خانه‌قین ل پارێزگه‌ها دیالا.

۲- چالیت باشووری :

أ- چالیت پارێزگه‌ها به‌سرا : پیک هاتینه ژ چالیت زوبیر، رومیله یا با شوور و باکوور و ئه‌رتاوی.

ب- چالیت پارێزگه‌ها (میسان) وه‌ک چالیت ئه‌بوغوراب، فه‌که ، بازرگان .

ده‌رئینانا نه‌فت ل چالی زوبیر (به‌سره‌)

نهخشه‌ی داهش بوشنا چالیت نهفتی ل عراقی

۲- گوگرد (کبریتی) :

کبریت گرنگییه کا ئابوریا مهزنا هه ی .بتایبته د پیشه‌سازییدا
دقی سه‌رده‌میداراده‌یا پیشکه‌فتنا ده‌وله‌تی دپیشه‌سازییدا گرتدایه
(به‌نده) ب کارهینانا کبریتیقه، چنکو دگه‌له‌ک پشه‌سازییدا
دهیته ب کارهینان. وه‌ک پیشه‌سازییا په‌ینی، شویشه ، کاغه‌ز ،
فوسفات.

ژیده‌رین کبریتی دوو جوړن .

۱- کبریتا ره‌مدی ل ژیرئه‌ردی . ل ده‌قهره‌(میشراق) ی باشووری
باژیړی موپسل هه‌یه .
ب-گازا سروشتی(غاز): ل کارگه‌ها پاقشکرنی ل که‌رکوبکی دهیته
دروستکرن .

۳- فوسفات :

ب ره‌مدینی ل بانیا روژئاقا نیژیکی باژیړی روتبه ل ده‌قهره
عه‌کاشات زوره .
کوّمه‌لگه‌هه‌کا پیشه‌سازی بو دروستکرنا جوړین په‌ینی فوسفات
هاتییه دامه‌زراندن.
مفایه‌کتی زوړی هه‌ی بو وه‌لاتی، کانزایین دی ژی هه‌نه وه‌ک:
قیړ ، خوی ، کومرا به‌ری ، ئاسن، مه‌رمه‌ر هتد

۳- پیشه‌سازی

پیشه‌سازی دعیراقیدا دبنه دوو به‌شین سه‌ره‌کی :

۱- پیشه‌سازیا ده‌هینانی وهک : نه‌فتا خاڤ و کپربت و فوسفات

۲- پیشه‌سازیا گوهورینی : پیک هاتییه ژگوهوربنا که‌رستیت خاڤین

کانزایی و روه‌کی و تهرشی وهک نه‌فتا خاڤ و په‌مبوی وهریی.

گرنگترین پیشه‌سازیت گوهورینی:

۱- پیشه‌سازیا خوراکی وهک :

روینی رووه‌کی و شه‌کرل میسان و به‌سرا و به‌غدا.

ب- پیشه‌سازیا کیمیاوی وهک :

پیشه‌سازیا ده‌رمانا ل سامه‌را و سابوینی و کاغه‌زی ل به‌سرا.

ج- پیشه‌سازیا که‌رستیت ئاڤاهییا وهک : چیمه‌نتو، خشت

(تابوق) ل سه‌ماوا وحله، وشویشا ل ره‌مادی.

وینی کارگه‌ها چیمه‌نتو ل بازیان

ژ گرنګترین پیشه‌سازییت هه‌ریتما کوردستانی:

- ۱- پیشه‌سازییا قوتی بهندی (قوتیکرن) ل پارێزگه‌ها دهۆک و هه‌ریر ل هه‌قلیرئ.
- ۲- پیشه‌سازییا شه‌کرئ وچیمه‌نتوی ل سلیمانیئ.
- ۳- پیشه‌سازییا چین دروستن ل هه‌ولیرئ.
- ۴- پیشه‌سازییا ده‌رهینانا نه‌فتی وگازا سروشتی ل که‌رکوکئ.

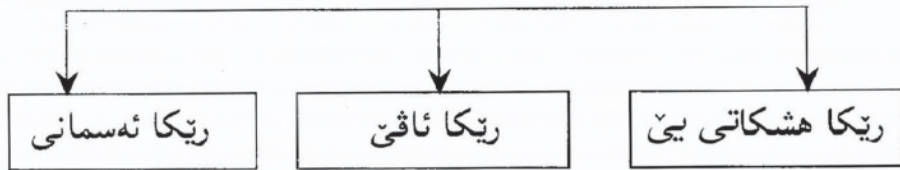
وینی کارگه‌ها ئاسنی ل هه‌ولیرئ

۴- قه‌گواستن و بازرگانی

نیکهم / قه‌گواستن :

ریکیت قه‌گواستن ب شاده‌مارا ژیارا نابووری و کومه‌لایه‌تی و ره‌وشه‌نبیری یا هه‌روه‌لاته‌کی ژ وه‌لاتیت جیهانی دهیته دانان.

ریکیت قه‌گواستن

۱- ریکیت ترومیلا

ب - ریکیت ئاسنی (شه‌مهنده‌فر)

ریکا هشکاتی بی

رئكا دهريايي كه نداقا عه ره بي

رئكيت ئاقي

فرۆكه

رئكا ئاسماني

دووهم - بازرگانى :

ئەم دىيىن بىزىن چالاكىيا بازرگانى گريدايه ئاستى
پيشكهفتنا ھۆكارى قەگوھاستنىقە ، لەورا گەشكرنا قەبارى
بازرگانى مېلمە دگەل ھەبوونا ھۆكارىن قەگوھاستنى .
ھەروەسا بارى بازرگانى گريدايه ب گەشكرنا ئابوورى (چاندن
و پيشەسازى) يىقە .

بازرگانى دېتە دوو بەش :

۱- بازرگانى ناخو :

مەبەست ژ قەگوھاستنا كەل و پەل و كار گوزارىيا ژ دەقەرەكى
بۆ دقەرەكا دى د ناڤ وەلاتيدا .

۲- بازرگانى دەر قە :

قەگوھاستنا كەل و پەل و كارگوزارى د ناڤبەرا عىراقى و
وەلاتىن دى يان پىك ھاتىيە ژ كردارا ھنارتن وھىنانا كەل وپەلا ،
عىراق نەفت و خورمە خورمى . دەھنىرتە دەر قە .
بەرھەمى پيشەسازىيا تايبەت ب مەكىنە وئامىر و ئۆتومبىلاقە ،
ئەو كەرسىتت كۆ بۆ پيشەسازىيانا فخۆ پىبوستن ژ دەر قە دەھنىت .

۵- گەشت وگوزار :

چالاكىيا گەشت وگوزار ، دەرامەتەكى زۆر گرنگە بۆ وەلاتى ، د
عىراقىدا چەندىن شىانىت گەشت و گوزارى ھەنە ، بووينە ھۆبى
ھاندانا گەشتيارا دا سەردانا وان بکەن .

چەند ھۆکار ھەنە کاردکەنە سەر باری گەشت و گوزاریی
ل عیراقی و گرنگترین ھۆکار ئەقەنە:-

۱- ھۆکارین مرۆقی :

ا- ھەبوونا شوینوارین دیرین کۆ ناڤودەنگیت ناڤخۆ و جیھانی ھەنە .
ل عیراقی کەڤنتترین شوینواریت شارستانی مرۆقاییە تیئ ھەنە .
و ەک شوینواریت پارێزگەھیت : ھەڤلیر ، کەرکوبک ، بەغدا ،
موبسل ، سەماوہ ، دیوانیہ .

ب- ھەبوونامە زارین ئایینی (گۆریت مرۆقیت چاک) ل کەریەلا ،
نەجەف ، موبسل و بەغدا ھتد .

ج- ھەبووناییشەسازئ فۆلکلۆری .

د- بەنداڤیت مەزنیئ قەگرتنا ئاقئ : دۆکان ، دەر بەندیخان ،
حەبانیہ .

۲- ھۆکارین سروشتی :

ا- دەقەریت گۆم و حەویکا . دەقەرەکا سروشتی و جوانە ،
دەولەمەندن ژ ئالی ئاقئ ، روہکیت سروشتی ، بالندیئ کوبقی .

ب- دەقەریت شاخاوی ییت ھەرما کوردستانی :

ھەریمما کوردستانی شیانیئ سروشتی زۆر یین تیدا ھەین بۆ
گەشت و گوزاریی بتایبەت دەقەرین شاخاوی ییت بووینە جھئ
گەشت و گوزاریی ، ریتزا ھەرە زۆر ژ دامەزراییت گەشت و گوزار ل
گشت عیراقی ئامیز دکەت . ئەقە ژئ ژبەر :

- ۱- هه‌می جو‌رییا دیمه‌نیت سروشتی یین جوان و دلراکیش ژ چیا و دۆل و شکەفت و سویلاڤ و ریکیت بلند و ب چه‌پ چیر.
- ۲- سه‌قایی گونجای. هاقینا پلاگه‌رمی ل ده‌قه‌ریت شاخوی ده‌هیتە خوراری .
- ۳- ده‌وله‌مه‌ندیا ده‌قه‌ری ژ ئالی رووه‌کیت سروشتیقه. بوونا ریک و دارستانا و گژ و گیا جوانییەکا دایه ده‌قه‌ری هه‌تا بیسته جهه‌کی گەشت و گوزاری .
- ۴- ده‌وله‌مه‌ندیا ده‌قه‌ری ب ژیده‌رین ئاڤی.
- رویبار وکانی ویین(کانزایی وگه‌رم) بووینه هوکارین دروستبوونا جهین گەشت و گوزاری .
- ۵- هه‌بوونا ژماره‌یاکا مه‌زن ژ ته‌یرو ته‌والا وگیاندارو په‌زی کیفی چه‌ندین هوکارین دی ، ده‌قه‌ر کره‌ جهه‌کی گەشت و گوزاری .

هائینگه‌هین هه‌ریمما کوردستانی نه‌هه‌نه :

- ۱- هائینگه‌هین پارێزگه‌ها هه‌قلیری وه‌ک : شه‌قلاوه، گه‌لی عه‌لی به‌گ، بیخال، جندیان. بنیره وینی ژماره (۱۲)
- ۲- هائینگه‌هین پارێزگه‌ها ده‌وکی وه‌ک : گه‌لیی ده‌وکی ، زاویته ، سیاره‌تویکا ، سه‌رسنک ، سویلاڤ ، شه‌رانس ، سیپه .
- ۳- هائینگه‌هین پارێزگه‌ها سلیمانیی وه‌ک : سه‌رچنار ، نه‌حمه‌داوا ، دۆکان ، ده‌ربه‌ندیخان ، قه‌ره‌داغ ، نه‌زمر .

گرنگيا گهشت و گوزاريت :

- ۱- داها تيبه كئي نه ته وه يي گرنگ پيٽك دهينيت .
- ۲- هوٽكاره كئي گرنگي راگه هاندن و دانه نياسينا وه لاتي ب بيانيا
- ۳- هوٽكاره كه بوٽه واندن ونوبكرنا چالاكيا مرؤقي و پهيداكر
كاريبه .

ويتني هائينگه هاگه لي عه لي بهگ

وینئ مه زارئ (نه بی یونس) ل پاریزگه ها مو یسل

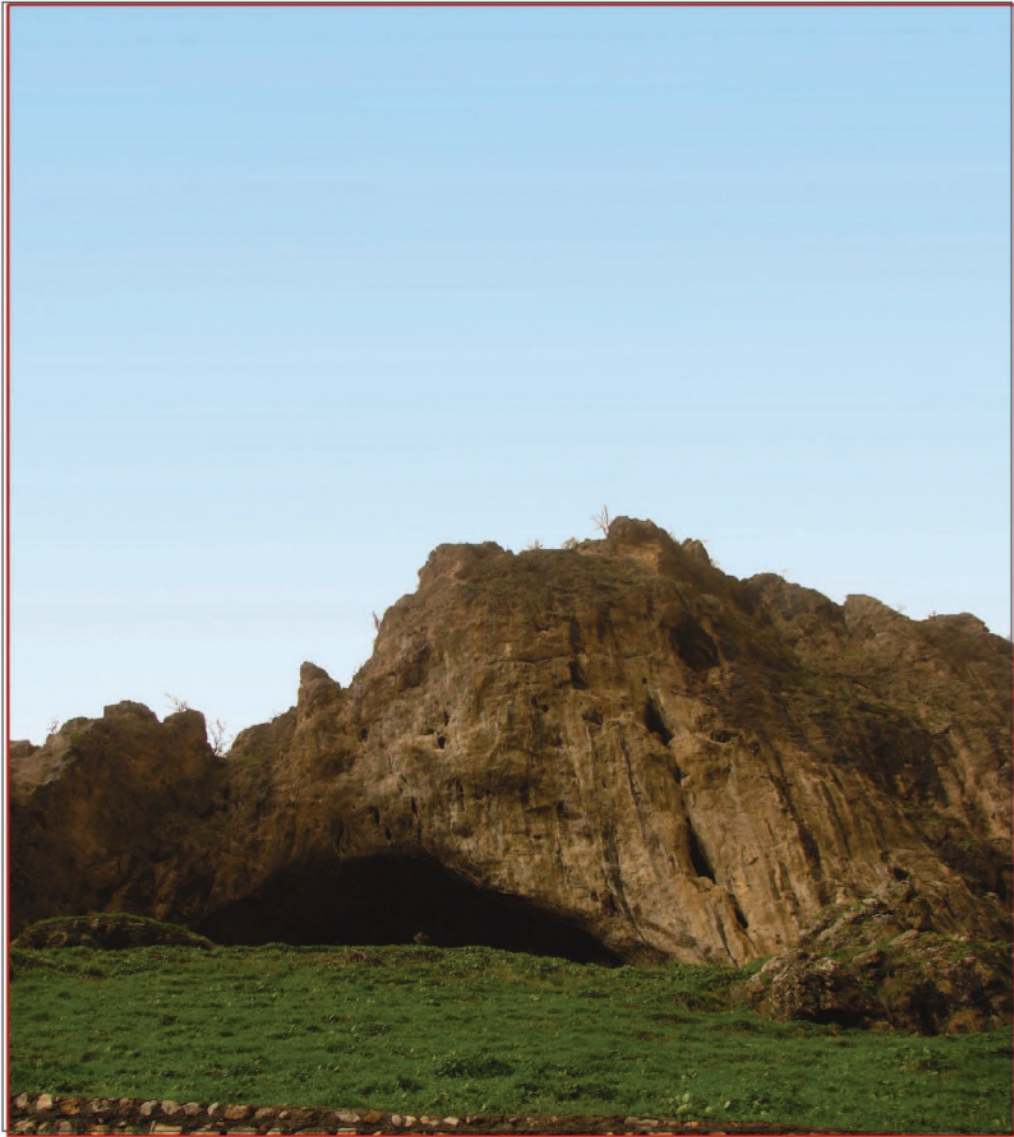
وینئ مه رقه دا (ئیمام حسین) ل پاریزگه ها که ره بلا

مهزاري (رهبن بویا) ل شه قلاوه

ویتی (په رستگا لالش) ل شیخان

بەندا دووی
میتروویا کوردستان و عیراقا نوویا و
هه‌قەرخ

به شیئی ئیکئی :

کوردستان و دهسته لاتا عوسمانی

أ- کوردستان ل دهسپیکا سه دی شازدیدا :

کوردستانا مه زن ل دهسپیکا سه دی شازدیدا ژ چه ندین میرنشین و دهست هه لاتین میراتگرین کوردی پیکهاتبوو کو هه ر ئیک ژوان وهکی نیف دهوله تهکی حوکمی دهقه رهکی ژ وه لاتی دکر. تهف میرنشینه ژ رویی دهسته لات و پووبه ر و هیژنه ژ ئیک جودابوون کو هندکا دهست هه لات و پویبه رهکی به رته نگ هه بوو. به لی میرنشینا وا هه بوو دهقه رهکا به رفره ه ل ژیر دهست دا بوو. ههروه سا ئەم دشین بیژین هنده ک میرنشین ب دروستی د سه ربه خو بوون، به لی هنده کین دی دویقه لانکین دهوله تین مه زن یین دهقه ری بوون.

کوردستان د دوی ده میدا ژماره کا زور میرنشینان فه رمانره وایا کره ژوان :

هندهک ژ میرنشین کوردی ل کوردستانی						
میرنشینا	میرنشینا	میرنشینا	میرنشینا	میرنشینا	میرنشینا	میرنشینا
هه کاری	بو تان	لورستان	بادینان	سوران	ئه رده لان	موکریان

راهینان

قوتابی خوستقی ب هاریکاریا ماموستایی خو بزاقتی بکه چه ند
میرنشین دی بنقیسه ژیلی نه قین سه ری:

۱- ۲- ۳-

ب- بهر فردهخواریا دهوله تا سهفهوی ل کوردستانیادا :

ل سالا (۱۵۰۱ز) شاه ئیسماعیلی سهفهوی شهنگستی دهوله تا نوی ل ههریما تازه ربیجانا ئیرانی دامه زراند. کو بناقی شیخ سهفیه دینی باپیری مهزنی شاه ئیسماعیل بناق کریوو ب (دهوله تا سهفهوی). پشتی دهست ههلات ل سهر ئیرانی سهپاندی، شاه ئیسماعیل چاقل و ههلات و دهقه رین دهوروبه رین خو بوو. وه ک کوردستان و دهقه رین عراقی کو بهایه کی سیاسی و ئابوری و ئابینی (ئولی) گرنگیان هه بوو. ل ناچه را سالین (۱۵۰۶ - ۱۵۰۸ز) شیا پیشکا هه ره مهزنا کوردستانی داگیر بکه ت. نه وژی ب ریکا هیزا له شکری ژلایه کی فه و ب کارئینانا شیوازی نه رم و پیدانا سوز و په یمانا ژلایه کی دیقه. به لی نه قده دستکه فتنه ل کوردستانی ب ساناهی دهست نه که فتن، ژ بهر هنده ک میرنشین و دهسته هلاتین کورد ب توندی دژی هیرشین (شاه ئیسماعیل)ی راوهستان و زیانین مهزن گه هاندی.

سه رباره ت ب دهقه رین عراقی ژی (شاه)ی ل سالا (۱۵۰۸ز) شیا دهست بسهر باژییری به غدا دا بگریت و دهوله تا (ئاق قوینلو) ژناق ببه ت کو ل به غدادا دهست ههلاتدار بوو. پاشی هیرش کرنه باشووری عراقی تا باژییری (به سرا) گرتی.

ل بهرامبه ری میر و سه رکردین کورد شاه ئیسماعیل ل دهستیکی سیاسی ته کا نه رم پهیدا کرد و له دهقه رین خو هیلان. به لی ل داویی بزاقکرن بو ژناقبرنا شان دهست ههلاتدارین کورد، چونکه ژ هندی دترسیا نه کو جاره کا دی بزاقا سهربه خو یا خو بکه ن. نه شه ژی بو نه گه ری نه رازیبوونا کورداو که فتنه هزرکرنی بو وهرگرتنا هه لویسته کا دروست بهرامبه ری قی سیاسی.

ج- دہولہ تا عوسمانی و مملانی لہ گہ ل سہ فہ وییان :

ل دوماہیا سہ دئ سیژدہئ زایینی میرنشینہ کا تورک ل باکورئ رۆژئاقایئ
ئہ نادول پیکھات. دانہر و باپیرئ مہزئ قئ بنہ مالی میر (عوسمانی کورئ
ئہرتوغرول) بو و ژبہر ہندی ب میرنشینا عوسمانی ناڈ کر.
پشتی بہر فرہ ہبوی ب دہولہ تا عوسمانی ہاتہ ناسکرن. ئہ ڈ دہولہ تا ل
دہستپیکا سہ دئ شازدیڈا ببوو ئیمپراتوریہ کا بہر فرہ ہ و رۆژہ لاتا
ئہروپا و ناقہ راست و رۆژئاقا ئہ نادولئ بخوفہ گرت.

وینئ عوسمان کورئ ئہرتوغرول

راهینان:

۱- شاه ئیسماعیل چاڤ کره کوردستانی و عراقی ژیهر مفایه کی
..... و و هه بوو.

۲- شاه ئیسماعیل ب دوو ریکا ده قهر داگیر دکرن:

۱- ۲-

شهری چالديران:

ته قی به رفره هخوزیا دهوله تا سه فهوی کو بهری مه باس ژی کری گه ف ل
سهر سنوری روزه لاتی عوسمانیا دروست کرن، ژیهر هندی سولتانی عوسمانیا
سلیمی ئیکی شهر دژی دهوله تا سه فهوی راگه هاند و ههردوو له شکر ل
۲۳ ئی ئابا ۱۵۱۴ ل دهشتا چالديران، به یه ک گه هشتن کو دکه قیته باکوری
پوزه لاتا ده ریاچکاوانی له شکر عوسمانیا پشت گه رم بو ب چه کی توپ و
هیزه کا پیاده یا ریکخستی و ب هیزه بوو. ژیهر هندی د شه ریدا ب
سهرکه فتن و شاه ئیسماعیل ب برینداری ل مهیدانا شه ریدا رزگار بوو.
پشتی قی سهرکه فتنی سولتان سه لیم چو دناڤ باژی ری (ته فریزی) کو
پایته ختی سه فهوییا بوو. به لی ل دوماهی خوزی قه کیشا و شاه ئیسماعیل
هاته دناڤ پایته ختی دهوله تا خودا. هه رچه نده د ئه نجامی قی ژیرکه فتنی
دهوله تا سه فهوی نه روخیا و ژناڤ نه چوو، لی ده ست هه لاتا وی ل
کوردستانی لاواز بوو.

وینی
شهری چالديران

د- رۇلى كوردا د شەرى چالديراندا :

ھەردوو دەولەتا يا عوسمانى و سەفەوى بەرى شەرى چالديران بزاڭكرن
مفاى ژ ھىز و شيانين كوردا و ھەربگرن.
بەلى ئاشكرا بوو گە لەك مير و سەركردين كورد مەيل بو لايى دەولەتا
عوسمانى قە ھەبوو. چونكو سەفەوييا سياسەتەكا توندوتىژ ھەمبەرى وان
بكارئىنا بوو. ھەروەكى ل پيشيى مە باس ژى كرى. ھەروەسا سولتان
سەلىمى عوسمانى چەندىن سۆز ب كوردا دابوو كو دەستھەلات و ميرنشيني
كورد ل جھى خو بمينن و (دان)ى (اعتراف) پى بدەت. ئەوژى بريكا
كەسەكى كوردى بناڤ و دەنگى خو ھەى لنىك عوسمانيا ئەوژى (مەلا
ئيدريسى بەدلىسى) بوو. د ئەجامدا شازدە ميرين كورد ب ھىزين خو قە
بوونە پالپشتين لەشكرى عوسمانى د شەرى چالديراندا.

شا ئيسماعيلی صهفهوی

سولتان سه لیمی ئیکی

راهینان:

قان فالایا پر بکه:

- ۱- چالدیران دکه فیته به شی ده ریاچکا وان.
- ۲- سولتان سه لیمی باژی ری داگیر کرد کو پایته ختی سه فه وییان بوو.

ه- نه نجامین شهرئ چالدیران ل سهر کوردستانی:

دشهرئ چالدیراندا نه نجامین گرنگ ل کوردستانی دیار بوون. چونکه ل نه نجامی شهرئ و هنده ک گورانکاریین دی، کوردستان ب کریار دناقبه را ههردوو دهوله تا یا عوسمانی و سه فهوی دابه ش بوو. ههروهکی ل خواری باس ری دی هیته کرن.

ئیکسەر پشتی شهرئ چالدیران راپهرینه کا به رفره ه ل کوردستانئ رویدا،
 ده می کوردا ل زوربه یا باژیر و کهلهین کوردستانئ دژی پاشقه مایین هیژین
 سه فه ویا راپهرین دا ژ کوردستانئ ده ربکه ن. ئه و بوو ل دیاربه کر و به دلیس و
 سه عه رد و ساسون و پالو و کهرکوک و هه ولیر و هنده ک باژیرین دی ژ هیژین
 سه فه ویا پاقژکرن و میر و سه رکردین کوردا ده ست هه لاتیا خو ل ده قه رین
 خو دامه زراند.

چالاکي

ب هه فکاریا مامۆستای

پشتی شهرئ چالدیران کورد دژی پاشقه مایین سه فه ویا راپهرین ل

باژیرین:

—۱

—۲

—۳

—۴

پشتی شهرئ که نداقیی دووی و شکه ستنا رژیما عیراقی کورد ل

کوردستانا عیراقی راپهرین ل فان باژیرین ل خواری:

—۱

—۲

—۳

—۴

و- ریکهفتناما کوردا و عوسمانیا :

رازیبونا کوردا ب دهسته لاتداریا عوسمانیا لدویف ریکهفتنامه کی بو و کو
ل ناقبه را میر و سه رکردین کوردا ژلایه کی فه و دهوله تا عوسمانی ژلایه کی
دیقه گریدابوو.

مه لا ئیدریسی به دلیسی ژی کو نوینه ری دهوله تا عوسمانی بوو دناقبه را هردوو
لا ل سال ۱۵۱۴ از نه ف ریکهفتنامه ریکئیخست کو تیدا:

- ۱- دان ب حوکمی پشتا و پشت و سه ربه خویا ناقخویا میرنشینین کورد بدن.
- ۲- هردوو لا د شهر و کریارین له شکریدا هه فکارییا یه کبن.
- ۳- کورد خویک و بیشا بدنه دهوله تا عوسمانی.

گرنگیا ریکهفتنامی :

ل نقیسینین ره سمین دهوله تا عوسمانی دان بوان ریکهفتناما دا بوو،
ههروه سال ریکئیخستنا کارگریادا هاتبووه لبه رچا فگرتن، ههروه کی د
نامه کا ره سمی یا سولتان سه لیمی ئیک کی دا دیار دبیت کول سال ۱۵۱۵ از بو
مه لا ئیدریسی به دلیسی هنارتی. ژبه ر هندئ ئه م دشینین بیژین کو
کوردستان ل سه رده می دهوله تا عوسمانی دا دهسته لاتا خویا خومالی و
سه ربه خویا ناقخویی پاراستیه. یان لدویف گوتنا نوکه کوردا د نه وی
سه رده میدا (فیدرالی) هه بوو.

مهلا ئیدریسی به دلیسی

ز- به رفره خوازیبا ل سهردهمی سولتان سلیمانی قانونی :

ل سالا ۱۵۲۳ز دووباره شهری دناقبه را هردوو دهوله تا یا عوسمانی و سهفهوی دهستیپر ، دئه نجامی وان شهر و لیکدانا له شکرئ هردوو دهوله تا یا عوسمانی و سهفهوی کوردستان ببوو سه ره رییا له شکرکیشیا هردوو دهوله تا و گوره پانا راوه ستیانا هردوو له شکرین وان به رامبه ر ئیک . ل دوماهییدا پشتی مۆرکنا په یماناما (ئاماسیه) ی سالا ۱۵۵۵ز لناقبه را هردوولادا، گهلهک دهقه رین دی کوردی هاته پال قان دهقه را کو سولتان سهلیمی ل کوردستانی ب دهستقه ته ئینابوون، ئهو ژی ئه فه بوون: (وان) و (ئهره پۆم) و (شاره زوور).

چالاکى:

دوو گروپين قوتابيا بو وانا داهاتى (دوو) راپورتا تاماده بکه ن.
يا ئيکى: کاریگه ریا شهر و له شکرکیش ل سهر ژيانا کوردا.
يا دووى: گرنگيا جهى کوردستانى چ دگه هينيت؟

ويئى سلیمانى قانونى

چالاکى:

مامۆستايى به ريز: داخوازيى ژ قوتابيان بکه بو وانا داهاتى به لافوکه کا
ديوارى ل سهر ميژوويا (ديروکا) کوردى تاماده بکه ن.

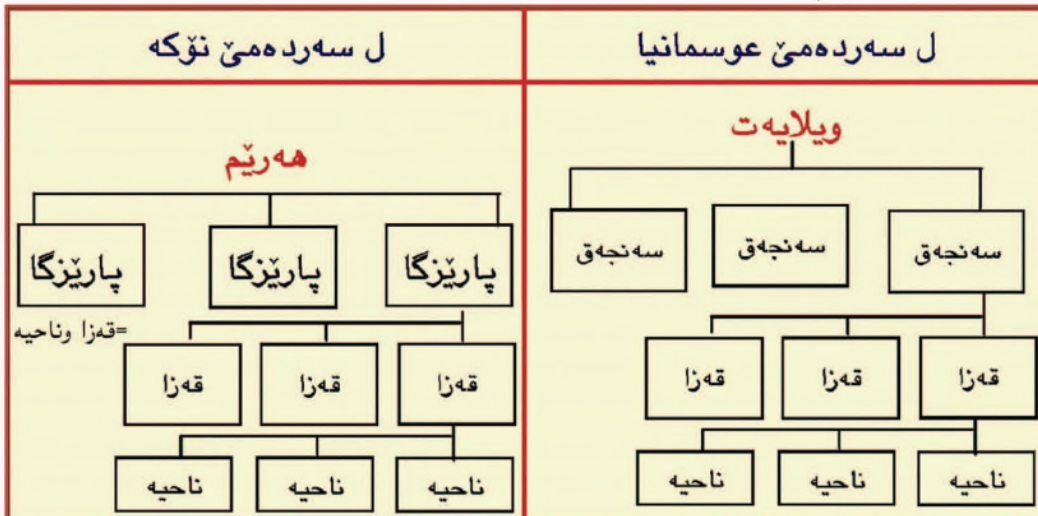
بهشی دووی

بارودوخی کوردستانی ل سهردهمی عوسمانیادا

أ- کوردستان ل ژیر چاقدیریا رژیما کارگیریا عوسمانیادا.

د نهجامی وی ریکهفتنا کۆ سولتان (سهلیم) ی دگه ل میرین کوردا گریدای دهولهتا عوسمانی بارودوخهکی کارگیری تاییهت بو کوردستانی دانابوو کو میرنشینین کورد وهک بریارهک ل سهر دابوو سهربهخویهکا دروست ههبوو د کاروبارین ناخویی و په یوهندییا دگه ل ئیک دا. ههتا مافی کومکرنا خویک و بیشارژی ههبوو د دهقهرین خودا بی ی دهست تیوهردانا دهولهتا عوسمانی. ههروهسا ئه و میرنشینین مهزن بهایهکی گرنگ ههبوو عوسمانیا ب رهسمی د گوتی (حکومهتا کوردی) ئهقه ههمی بهرامبهری بجهئینانا وان کارین کول سهر مللین وان بوو.

پیکهاتیا کارگیریا دهولهتا:

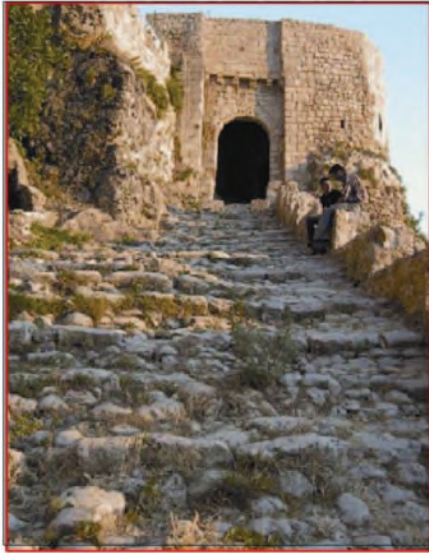

ژ نمونین ویلایهتین کوردستانی: ویلایهتا شارهزور و دیاربهکر و وان و ئهرزهروم و موسل.

هندەك ژ میرنشینین کوردا :

۱- میرنشینا بادینان:

دەستپیکا دامەزراندنا وئ قەدگەریتە نیقادووئ سەدئ سیزدئ زاینی، دەستەلاتداریا وی ل دەقەرا بادینانا نوکە بوو، کو ژ زییئ مەزن و تا سنورئ عیراقئ و تورکیا نوکە بخوڤە دگرت. مەلبەندئ دەستەلاتداریا میرنشینئ ل کەلها (ئامیدئ) بوو. میرئ بادینان ریزەکا تاییەت هەبوو ژلایئ دەستەلاتداریا عوسمانیاڤە و هەڤکاریا عوسمانیا کر بوو ل شەری چالدیراندا. ژبەر هندی رولەکئ ئاشکرا ل دەقەری هەبوو. ل دەستپیکا سەدئ هەڤدئ میرنشینئ قەژینەکا دیار بخوڤە دیت، هەتا ئیک ژ میرن بادینان کرە والیئ (موسل)ئ. هەرچەندە ل نیڤا دووی یا سەدئ هەڤدئ میرنشین لاواز بوو. بە لئ دەمی بارام پاشا ل سالا ۱۷۱۴ز دەستەلات وەرگرتی دوماهی بقی لاوازیئ ئینا. (بارام پاشا) کو بناڤ و دەنگ بوو ب (پاشایی مەزن) دەهاتە نیاسین هیمنی و ئاسایش ل بادینان سەپاند و بە ئەگەرا دادوهریئ و مەرداینا خو دلی ئاکنجیان بو خو راکیشا و کاری ئاڤەدانکاری و پەرەپیدانی (گەشەکرن) گەلەک ئەنجامدان. لئ پشتی مرنا وی ئاژاوه (فوضی) یا ناڤخویی بارودوخی ئەڤئ میرنشینئ شلەزاند (تیکدا). هەتا سالا ۱۸۲۲ (محمد پاشا) یئ میرئ سۆران شیا ب هیز بادینان ب دەسەلاتا خوڤە گریدەت، لئ دەسەلاتداریئ عوسمانی ب ئەڤی کاری رازی نەبوون و دوماهییدا ل سالا ۱۸۴۲ دەسەلاتا ئەوی میرنشینئ ژناڤەر.

وینى باژیرى ئامیدى و دەرگه‌هى به‌هدینان

قەژینا ژيانى:

دەقەرا بادینان ل ژێر سیه‌را ئەوی میرنشینیدا قەژینه‌کا ئابوری و ره‌وشه‌نبیری ب خۆقه دیت بوو، چه‌ندین به‌ره‌مه‌مین چاندنی و پیشه‌گه‌ری ده‌نارته ده‌رقه ب تایبه‌تی بۆ مويسل. وه‌ك تويتن و ره‌ژی و مس و ئاسن. هه‌روه‌سا چه‌ندین قوتابخانه و بنگه‌هه‌ین زانستی دامه‌زراندن وه‌ك قوتابخانا (قوبه‌هان) كۆ سه‌ده‌ها كتیب و چه‌ندین مامۆستاين شیاندار ل خۆ خرقة‌كربوون كۆ بوارین جۆراوجورین زانستیین وی سه‌رده‌می تیدا ده‌اتنه خواندن.

قوتابخانا قوبه‌ها ل ئامیڊی

۲- میرنشینا سوران:

ئەفئ میرنشینی حوكم ل پتريا دەقەرا نافبەرا هەردوو زییین مەزن و بچووک دکر، کۆ نھۆ پارێزگەها هەولێر ژئ پیکدھیئت. میرین سوران دماوی جودا جودا دا مەلبەندی (هەریر) و (شەقلاوہ) و (دوین) و (هەولێر) و (رەواندۆز) کرینە پایتەختین خۆ. دشری چالڊیراندا میری سوران خودایە پال عوسمانیان و دەقەرا خۆ ژ هیژین سەفەویا پاقرکرن. لئ ل سالا ۱۵۳۴ز سولتانئ عوسمانئ میرین سوران ژ میرنشینیان وان بی بەهر کرن.

کۆچ سوران ژ هەولدانین خۆ نەراوەستیان هەتا دەسەلاتا خۆ ل سەر دەقەرین خۆ سەپاندیەقە. ل نیقا ئیکی ژ سەدا (۱۷) میرنشینا سوران قەژییەقە و رۆلەکی سیاسی و سەربازیی گرنگ هەبوو دئەوی دەقەریدا، ب

تایبەتی ل بەھانا ھاتنا قەلا (دم دم) و ھەولین وئ بۆ ڤەگەراندنا بەغدا بۆ دەسەلاتا عوسمانی، پشتی کۆ سەفەویان داگیرکری. ھەرچەندە ل ماوی پاشترمیرنشینا سۆران ماوہیەکی نەھیمن ب خۆڤەدیت، ئی دەمی دەسەلات کەفتیە دەستی محمد پاشای ل سالا ۱۸۱۳ کۆ ب پاشایی گەرەیی ب ناڤودەنگ بوو سەردەمەکی نوی ل میرنشینا سۆران دەستیڤیکر.

ئەڤی میری ھەولدا قەوارەییەکی کوردی سەرہەخۆ دروستبکەت ل ریکا فرەھکرنا دەسەلاتا میرنشینا خۆ بۆ دەڤەرین کوردین ئیزدی و بادینان و ھندەک دەڤەرین کوردستانا رۆژھەلات.

زانباریا پتویست

پاشایی گەرە ئەڤ کریارە ئەنجامداینە:

- ۱- بنیاتدانا کەل وپرا . و قوللە (برج)
- ۲- دامەزراندنا کارخانا چەکی (تۆپ) ل رەواندوز.
- ۳- پویتەدان ب سەپاندنا ئاسایشی.
- ۴- چیکرنا پارەہی.
- ۵- گرنگیدان ب لایەنی رەوشەنبیری و دەرکەفتنا دەھان ناقداران دباری رەوشەنبیرییدا ژوان ژنی (محەمەد کوری ئادەم).

وینى پاشايى مهزن

وینى توپا هوستا رهجهبى

لى دهوله تا عوسمانى نهڤ فرههخوازيما ميرى سوران ب مهترسى دانا ژيه ر
هندى ل سالا ۱۸۳۶ پشتى هيرشهكا بهرفرهه پاشايى گوره ب ديلي
(ئىخسير) گرت و ل سالا ۱۸۳۷ ژناقبر، پشتى چند سالاكئ ب ئىكجارى
ميرنشينا وان ههرفاند.

۳- میرنشینا بابان:

دهستیكا دامه زاندا میرنشینا بابان قه دگهریت بۆ دوماهیا سه دا (۱۵)،
لی ل دوماهیا سه دا (۱۶) ژناق چوو، هتا (فهقی تهحمه دی داره شمانه) ل
ناقه راستا سه دا (۱۷) ل ده قه را مه رگه وپشده ر میرنشینا بابان سه رژنوی قه
قه ژانده قه. پاشتر میرین بابان به رده وام بۆ ده قه رین ده ورره ر چقین خو
هاقیتن ب تایبه تی ل سه رده می (بابه سلیمان) کو ده قه رین شاره زور و
قه رداغ و بازیان و ده قه رین دی ده ست ب سه ردا گرت و قه لاجوالان کره
پایته خت. نه قه میرنشینه سه ره رای هندئی تووشی چهند گیروگرفتان بوو ب
نه گه ری کیشه و مملانا ناقخویی و ده ستکاریا ده ره کی، لی ژ فره هبوون و
ب هیژیوونی نه که فت، نه و بوو ل سالا ۱۷۶۴ ل پال ده قه ره بنه ره تین نه قی
میرنشینین کویه و هه ریر و پردی و هه ولیر و قه ره حه سه ن و به دره و جه سان
و میرنشینا نه رده لان ژی قه دگرت.

ئیراهیم پاشایی بابان ژی ده قه رین دی ئیخستنه سه ر و ده ستکه فته کا
گرنگ ب ده ستقه ئینا ده می ل سالا ۱۷۸۴ باژیری (سلیمانیی) ئا قاکر
ب پایته خت.

راهینان

ناقئ پایته ختی ئەفان میرنشینی کورد ل خانین به تال بنقیسه ؟

پایته ختی میرنشینا بابان	پایته ختی میرنشینا بادینان	پایته ختی میرنشینا سوران

ئەفە هیژ و دەستەهەلاتا بابان وەکر میرین وی روله کئ گرنگ هەبیت ل شەرین دەولەتا عوسمانی لگەل ئیرانی و ل بەهانا هاتنا والیین بەغدا ل دەمی تەنگافیاندا، ئەو میرین کورد ل دەستیکی سەدا (۱۹) هەند دەسەلاتداریبون تەنەت (حەتا) وان دەست هەبوو ل دانان و لابرنا والیین بەغدا. دگەل وان هەلوئیستین کۆ وان هەبوون ئەگەر بەرژەوهندیا وان دگەل عوسمانیان ناکۆک ببا ل رویی وان رادوەستیان و راپەرین (سەرهلدان) بەریادکر. گەلە ک ژ میرین بابان ئەف پینگافە هاقیت، لی ژ هەمیان ب ناقودەنگتر ل ئەفی بواری (عەبدولرەحمان پاشا یە) کو گەلە ک هەول ژ ئەفی جووری دان.

ژبەر هندی د دوماهییدا دەسەلاتدارین عوسمانی بریاردا ئەوی میرنشینی ژناق ببهن و ل سالا ۱۸۵۱ ئەف کاره بو وان دەستقەهات.

وینئی عه بدولره حمان پاشا

راهینان

- ۱- میرنشینا بادینا ل نیقادووئی سهدا دامه زرا. ده قه را ژیر ده سه تهلاتا وی دکه قیته ده قه را پایته ختی وی باژیری بوو.
- ۲- میرنشینا سوران ل نیقا ئیکئی ژ سهدا فه ژیه فه ل سالا ۱۸۱۲ پاشایی ده سه تهلالات که فته دهستی ته فی پاشای کارخانا دامه زراند.
- ۳- میرنشینا بابان ده سپیکا دامه زراندنا وی فه دگریته فه بو دوماهیا سهدا ل سالا ۱۷۸۴ باژیری هاته ئا قاکرن ب نا ق و ده نگترین میرین وی بوو.

شهره فخانئ به تلیسی

ب - سیاست و رفتار عوسمانیان د کوردستانیدا :

دهسته لاتدارین عوسمانی د سیاستا خوډا بهرامبهر کوردستانی همی دهمان و ل دویف ئهوی ریکهفتننامی رفتار نه دکر، بهلکی ب بهر شیوازین (جودا جودا) وان ههولدا سهربه خوډا ناقه خوډا کوردان کیم بکهن و بهرژه وهندیین خو د کوردستانیدا داپین بکهن. ژ ئهقی چهندی ژی دووبه رهکی دناقبه را میرنشینان و بهلکی دناقبه را دهسته لاتدارین یه ک بنه مالا میرنشینیدا پهیدا دکر بو لاواز کرنا وان. هه ردهم دگه ل ئه قییدا مفا وان ژ کوردان دیت بو جهنگ و له شکر کیشیا خو و سامانی کوردان وان ب چهنده ها شیواز ب تالان دبر.

ل ناقه راستا سهدا (۱۹) عوسمانیا همی میرنشینی کوردی ژناقه برن و کوردستان کهفته ژیر کاریگریا عوسمانیادا و لهقی ده میدا ژ کومکرنا باج و سه ریا زگرتنی هیچ کاره کی دی د کوردستانیدا جیه جی نه دکر، ژیه ر هندی همی لایین ژيانا نابوری و کومه لایه تی و رهوشه نبیری و تهن دوستی د کوردستانیدا وهکی هه ریمین دی سه ر ب دهوله تا عوسمانیقه هیچ پیشکه فتنه ک ب خوډه نه دیت بوو.

راهینان

عوسمانیان همی لایه نین ژيانی ل کوردستانی پشت گوھی خو ئیخستبوون ژوان ژی:

.....ووو	ژيانا نابوری
--------	--------	--------	--------------

ج - هه لویستی کورد:

به رامبهری سته م و زۆرداریا عوسمانیان و دهسه لاتدارین ئیرانی، میرو سه رۆکیڤن کوردان دگهل کورپین کوردا چهن دین سه ره لدان (راپه رین) و شوره ش راگه هاندن ل ده قهرین کوردستانی وه ک سه ره ه لدان برادوست ل قه لا (دم دم) ب سه روکاتیا خانئ له پ زیرین ل روژئا قایی ده ریاچا ئورمی و سه ره لدانین میرین بابان ب تایبه تی سه لیم پاشا و عه بدولر ه حمان پاشا و سه ره لدانایه زدان شیر و سه ره لدانایه پاشایی مه زنی ل ره واندوزی و سه ره لدانایه به درخان پاشا ل میرنشینا بوتان.

وینی هیلکاری قه لا دم دم

لی ژئەقانه هەمیان گرنگتر شوره‌شا شیخ عوبەیدوللا نەهری بوول دەقەرە
هەکاریا لباکوورا کوردستانی، کۆل سالا ١٨٨٠ ز دژی هەردوو دەولتین
عوسمانی و ئیرانی شوره‌ش راگه‌هاند و داخوایا سەریه‌خویا هەمی
کوردستانی و پیکئینانا دەوله‌ته‌کا کوردی کروشیا دەقەرەکا بەر فرەه
دناقبه‌راه‌ردو دەریاچین وان و ئورمی دا رزگار بکەت.
لی هەمی ئەو سەرهلدان و شوره‌ش بەرامبەر زەبر و زەنگا داگیرکەران و
پیلانین وەلاتین ب هیز هاتنه سەرکوتکرن و ب سەر نه‌که‌فتن، لی کورد بی
ئومید نه‌بوون.

چالاکى

مامۆستایى بەریز :

دەربارى داستانا قەلا (دم دم) داخواز بکە گرۆپه‌ک به‌لاقۆکه‌کا سەر
دیواری ئاماده بکەت.

گه شه کرنا هوشیاریا سیاسی کورد :

ل دوماهیا سهدا (۱۹) و ل دهستیپکا سهدا ۲۰ هوشیاریا سیاسی و رهوشه نبیریا کورد په ره سه ند (به لاقبوو) ب تایبه تی ل ناقته خا خوینده وار و رهوشه نبیرین کورد کول نهسته مبول و باژیرین مه زن کو د ئاکنجی بوون. د نه جامدا ل سالا ۱۸۹۸ زیه که مین روژناما کوردی ب ناقتی (کوردستان) ل قاهره هاته ده ریخستن ژ لایئ میقداد مه دحت به درخان فه، هه رهوسا وان دهست ب پیکنینانا کومه له و ریکراوان کر. ل سالا ۱۹۰۰ زیه که مین کومه لا کوردی هاته دامه زراندن ب ناقتی (کومه له ی عه زمی قهوی کورد) ول سالا ۱۹۰۸ کو جو ره ئازادیه ک د دهوله تا عوسمانیدا په یدا بوو، هنده ک کومه لین دی هاتنه پیکنینان وه ک (تهعاون و ته ره قی کورد) و کومه لا (هیقی). هه رهوسا ل روژه ه لاتا کوردستانیدا کومه لا (جیهانندان) و کومه لا (ئیستخلاسی کوردستان) هاتنه دامه زراندن. هنده ک ژوان کومه له و ریکراوه روژنامه یه ک یان گوڤاره ک ده ریخست و روئی خودیت د تیکوشانیدا.

وینئی
روژناما کوردستان

وینئی بنه مالا به درخانیان

چالاکى:

خانین به تال ب نافی رۆژنامه و گوڤاریین که فن ونوکه پر بکه:

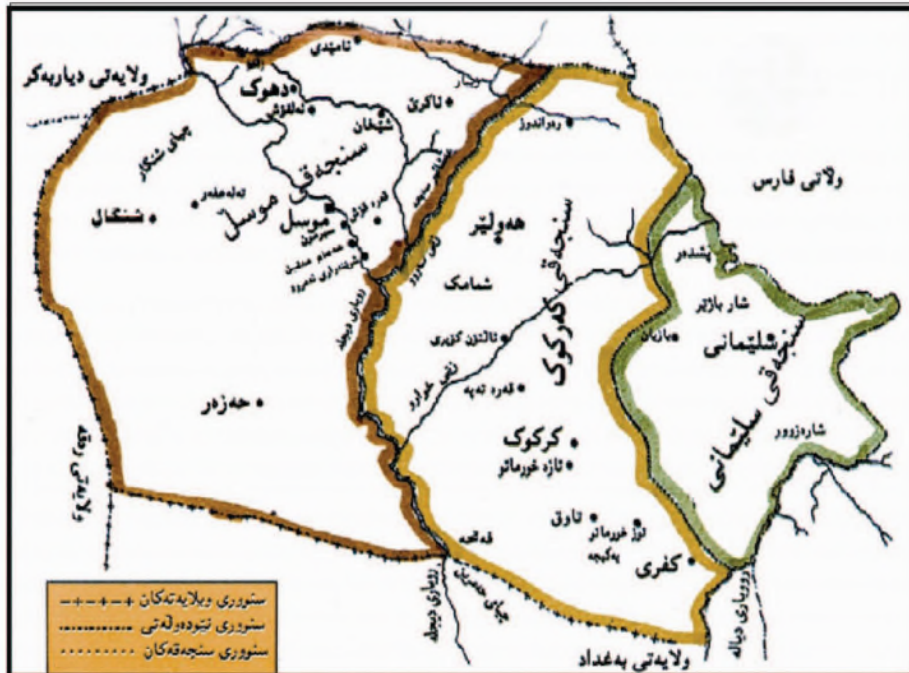
پشکا سییی

عیراق دسه ردهمی عوسمانیدا

أ- داگیر کرنا عیراقی ژلایی عوسمانیانقه:

د بابه تین پیشییدا مه زانی کو باشوری کوردستانی ب باژییری میسلی قه ل سالین ۱۵۱۴ - ۱۵۱۶ هاته ژیر دهسته لاتا دهوله تا عوسمانی. نه قه وی چندی دگه هینیت کو دئه وی ده میدا باکوری عیراقی کفته ژیر دهسته لاتا عوسمانیان، چونکی نه و ده قهر دوی ده میدا پشکه ک بوو ژ کوردستانا مه زن، نوکه هه ریما کوردستانا عیراقییه، کو ده قهرین دی یین عیراقی نیژیکی (۲۰) سالین دی ل ژیر داگیر کاریا سه فه ویا مانه قه، هه تا ل سال ۱۵۳۴ ز سولتان سلیمانی قانونی ل ده می هیرشا خویا مه زن بو سه دهوله تا سه فه وی هیرش کره به غدا و نه جامدا باژییری به غدا ل دوماهیا سال ۱۵۳۴ ژلایی عوسمانیا هاته داگیر کرن.

دهسته لاتا سولتانی به رفره ه بوو هه تا گه هشتیه باژییری (به سرا) ژی ل سه ر که ندافی، و دوی ده میدا سه ر کردین نه وی ده قهری دلسوزیا خو بو سولتانی ده ریری. به لی سولتا بقی چندی رازی نه بو و نه راهه ستیا هه تا دهسته لاتا خو ل سال ۱۵۴۶ ز ل سه ر به سرا و ده ورو به رین وی سه پاندی.

نه خشی ویلیه تا موصل د دوماهیا سه رده می عوسمانییدا

ب- بارودوخی عیراقی ل سه رده می عوسمانیا :

پشتی داگیرکونا عیراقی، عوسمانیان ئه ف و هلاته دا پشکر بو چهند یه کین کارگیری د گوتنی (ویلیهت) ئه قه ژی پیکهات بوون ژ ویلیهتین (به غدا و به سرا و موصل) دگل (شاره زور) کو ویلیهت هکا ته اووا کوردی بوو و مه لبه ندی وی که رکوک بوو.

رهفتارا والیین عوسمانیان ل عیراقی :

هر ویلیهت هکی والیه کی ب ریقه دبر ب هاریکاریا چهند هاریکار و فه رمانبه ران، کو ئه رکی سه ره کیی وان تنی ژ بوو پاراستنا دهسته لاتا عوسمانی و سه پاندناریکاری و ئاسایشی و کومکرنا باج و خه راجی ژ خه لکی ویلیهتی، بی کو هیچ بایه خه کی ب ئاقه دانکرنا ئه وی ده قهری و باشکرنا ژیارا خه لکی و چاککرنا باری ساخله میی بدن.

ههروهسا لايه نين زانستی و رهوشه نيبی ته واهاتبوونه پشت گوھ ئیخستن .
ژیهر هندی ژماره کا زوور ژ والیان دهسته لاتا قان ویلایه تان وهرگرت کو هیچ
کاره کی دیار و چاک ل پشت خو بهیلن ، ب تایبه تی ل سه دین هه قده و هه ژده ،
ته نانه ت هندک ژ والیان ب کار و کریارین وان یین خراب و گه نده ل بارودوخ
به ره قه خرابتر بر . ده نه جامدا بارودوخه کی سیاسی نه جیگیر و ئازاوی و نا کرکی
دناقبه را هوزادا چه نگی خوب سه ره وه لاتیدا کی شابوو ، ئاکنجی ژی کو د
رهوشه کا هوزایه تی (عشائری) پاشکه فتی دا ژیا نا خو بسه رده برد، وهیچ رۆله ک
ریقه برنا وه لاتی خودا و چاک کرنا ژیا نا خو ، تنی ئه و نه بییت کو هنده ک جاران
ب ئه گه را نه خوشیا باری ژیا نی و زیده بوونا زولم و زورداری لسه روان چه ک
دژی دهسته لاتداران بلند کر ، ئه قه ژی دراستیدا کاره ساته کا دی ل دویق خو
دئینا و سه رکوت دکرن . لی هنده ک والیان شوینا تبلین وان یا دیار بوو د
وه لاتیدا وه ک دادو پاشا والیی به غدا کو هنده ک چاکسازین گرنه گه نه جامدان ،
وه ک دامه زانده نا هنده ک پیشه سازیان و کارخانا و ئینانا چاپخانی و ماتورین
قه گوهاستنا ئاقی و پیشئیخستنا بازارگانی . پشتی دادو پاشا چه ند والیه کی
عوسمانی ل به غدا حوکم کر ، لی هیچ نه شیان گورانکاریه کا وه سا د
بارودوخی وی ویلایه تیدا بکدن و پیش بیخن ، (مه دحه ت پاشا) نه بییت کو
هه ولا چاکسازنی نه جامدایه .

زانياريا پيويست:

كار وكريارين مهدهت پاشاي دعيراقيدا :

- ۱- دهركنا ياسايا تاپويي .. هاندانا كوچه ران بو ئاكنجى بووني.
- ۲- چه سپاندنا ئاسايشا ناخو.
- ۳- ئينانا (كەشتيا هەلمى) و (ترامواى) و هيتلا بروسكى.
- ۴- دامه زراندا چاپخانه و ده ئينانا روژناما (الزوراء) ل سالا ۱۸۶۹ز.
- ۵- ئافاكرنا هەردوو باژيري (ناسريه) و (رومادى).

ب گشتى ژئه نجامى وان چاكسازيان ديارده كا ژيانا هه قچهرخ د عيراقيدا بهره بهره پهيدا بوو وپيشكهفت ههروهسا زيده بوونا ژمارا قوتابخانا بو ئه گهري زيده بوونا ته خا رهوشه نيران.

چالاكى	قوتابيي خوشتقى
جهي تبليين هندهك واليان	بوچى دقيت حاكم يان
ل حوكمرانيي يي دياربوو	دهسته لاتدار خزمه تي بكه ت؟
۱-	
۲-	

بهشی چوارهم

په یدابوونا عیراقا هه قچه رخ

أ- داگیرکاریا بهریتانیا ل عیراقی:

بهریتانیا ل دستپیکا سه دا نوزدی بهرژه وه ندیا نیستیعمارئ ل عیراقی مه بوو، ژیه ر هندی دهمه ک بوو چاقئ وان ل ئه فی وه لاتی بوو، کو هه تا ئه وی وه ختی کو د چارچوقئ دهسته لاتا عوسمانیدا بوو. ده می شه ری جیهانیا ئیکئ ل سالا ۱۹۱۴ ده ست پیکر، کو ده وله تا عوسمانی چوو به ره یئ وه لاتی ن نافه راست دژی بهریتانیا و هه قبه یمانین وی، ئه فی دهر فه ته کا باش بو بهریتانیا ن په یدا کر هه تا هیقی و ئارمانجین خو د ئه وی ده قه ری دا ب ده سته بینیت. ژیه ر هندی له شکه ری خو ل باشووری عیراقی ئیکسه ر دابه زان دن (ئینا خواری) هیرشا وان ده ستپیکر، گه له ک پینه چوو باژیری (به سرا) وان داگیرکر و به ره ق باکوور چوون.

کورد بهرگریئ دکهن:

د قیره دا عوسمانیا ن بانگه وازیا (خهزا) یئ راگه هاند و هیزه کا کورد ب سه روکاتیا شیخ مه حمودی حه فید دگه ل هوزین عه ره بی ل شه ری (شوعه ییه) پشکداری کر. لی ئه قان هه ولان هیزین ئینگلیزی رانه گرتن و ل سالا ۱۹۱۷ به غدا وان داگیرکر. کو شه ر ل سالا ۱۹۱۸ راهه ستیا ئینگلیز ژ باژیری موسل نیزیک بوون، پاشی وان گقاشتن ئیخسته سه ر عوسمانیا ن، ئه ق باژیره و ده قه رین ده ورو به ری وی ژی بو وان ب جه هیلان وهاته داگیرکر ن ژلایئ هیزین بهریتانی قه .

چالاکى:

قوتابىي خوشتقى ... گه لى كورد باوهرى ب دوستينيى ههيه دگهل
عهرب و توركمان و كلدان و ئاشووريان.

پرسیار: بۆچى دقیت گهلین عیراقى دوست و تهبا بن؟

نهخشی داگیرکرن عیراقى ژلایى به ریتانیاقه.

هه لویستی کورد :

(هه ژێ گوتنی یه) ده ماکو هیژین به ریتانیا گه هشتینه که رکوک، مه زنه سه ریڤ کورد ب سه رۆکاتیا شیخ مه حمودی بریاردا په یوه ندیی دگه ل بکه ن، ئه شه ژێ ژ پیخه مه ت تول فه کرن ژ عوسمانیان و رزگار یوونی ژ دهسته ه لاتا داگیرکاریا وان و ب دهسته فه ئینانا مافیڤ کورد. د ئه نجامدا (شیخ مه حمود) بوو (حوکمدار) ی کوردستانی و به پرسین ئینگلیز دان پیداب ئه فی جوړی به ریتانیا ده سه لاتا خو ب سه ر عیراقیدا سه پاند ئی کوردستانی بارودوخه کی جیاوازی تایبه تی هه بوو.

ب- شوره شا ۱۹۲۰

هوکارین شوره شی :

- ۱- لیقه بوونا به ریتانیا ژوان په یمانین داینه عیراقیان ل سه ر زمانئ چه نه رال مود، کو ئه و بیڤ هاتین بو (رزگار کرنا گه لین عیراقئ).
- ۲- سه ره ده ریا درپدانه به رامبه ر ئاکنجیان و زیندانی کرنا نیشتمان په روه ران.
- ۳- سه پاندنا خویک و پیشا بو بارگرانی ل سه ر وه لاتیان .
- ۴- په یمان دابوو بو دامه زراندنا ده وله ته کی بو عه ره بان، وان راستی نه کر.
- ۵- هه روه سا جیاوازیا ئایینی هوکاره کی گرنه بوو.

دهستپيكا هه لگيرسانا شوره شي:

ل (٢٠ خزيرانا سالا ١٩٢٠) ئه فسه ره كي به ريتاني ل ده قه را پوميسه (الرميئه)، شيخ (شه علان ئه بولجون) گرت، كو سه رو كي عه شيره تا (ئه لزه والم) بوو، چونكي خويكا ئه ردي نه ددا دهسته لاتدارين ئينگليز د عيراقيدا. پشتي ئه قئ روويداني هه ر د ئه وي روژيدا هنده ك چه كدارين ئه قئ عه شيره تي هيرش كره سه ر بنگه هين ئينگليزي ل روميسه و شيخ شه علان رزگار كر. ئه ق رويدانه بوو ئه گه ري دهستپيكرنا شوره شا ٢٠ ئ و ب ئه گه ري راسته وخويي شوره شي ئي دهيته دانان.

پرسیار:

- ١- بوچی خويك سه پاندين ، گه لهك ببوو ئه گه ري نه رازيبونا عيراقيان ؟
- ٢- ئه گه ري راسته وخويي شوره شا ١٩٢٠ چ بوو؟

روودانين شوره شي:

- ١- دورپيچكرنا باژيري (سه ماوه) ژلايي چه كدارين عه شيره تانقه .
- ٢- شه ركه رين عه ره ب د باشوورا عيراقئ دهستكرب برين و تيكدانا هيلين ئاسني دناقبه را (روميسه و سه ماوه) دا.
- ٣- ريكي هاتوچوويا سوپايي به ريتانينان تيكدان.

زانبارین پیتقی :

شیخ و سه رۆك هۆزین باشووری عیراقی دناخودا بیروبۆچوونه کا
یه کگرتی نه بو.

هنده کا ژوان بیروبۆچوونا وان وه سا بوو کۆ ئەق کیشه ب هیمنی بهیته
چاره سه رکرن

چالاکي:

(ئەری بەرگریکرن ههردەم دقیت ب شەری بیت)؟

بۆچی دان وستاندن پیویسته؟ مامۆستایی بەریژ ئەقی بکه تهوهری
دان وستاندن دناقبه را قوتابیاندا.

رپه پینین سالا ۱۹۱۹ - ۱۹۲۰ ل باشووری کوردستانی :

گه لی کورد د کوردستانییدا هیچ دهمه کی سه ری خو بو داگیرکه ران
شورنه کریه، هه ر دهمه کی هه ست ب ته په سه ری و ژۆرداری کریت ل رۆیی
دوژمنان سه ره لدایه و خه بات کریه . هه ر بقی په نگی ل سالا ۱۹۱۹ - ۱۹۲۰ دا
گه له ک رپه رین و بزاق ل رۆیی دهسته لاتا به ریتانیی ل کوردستانا باشور سه ره لدا.
ژبه ر هندی کو بریتانیا مافیین کورد نه دای و سیاسه ته کا خه راپ ل هه مبه ر
کورد هه بوو.

پیتقیه ئەڤ راستیه بهیته گوتن کو بهری شورهش ل ناڤه راست باشووری عیراقی
ساللا ۱۹۲۰ ز ههلبیت گوریا سه رهلدانئ ل نیسانا ساللا ۱۹۱۹ ز ل
کوردستانی هه لگیرساو ژ بههرا پتر ده قهرین کوردستانی هاته فه گرتن
ل (کهرکوکئ و سلیمانئ و زاخویئ و سۆران و بارزان و ئامیدی و ئاکری
و تهله عفر و خانه قین و مهنده لی و قزاره بات .

– ئیبراهیم خانئ دهلو و وهیسی بهگ کو دوو سه رکردین کورد بوون ل ۲۴ ی
ئابا ۱۹۲۰ شیان باژیری (کفری) رزگار بکه ن و پشکه کی ژ له شکه ری
ئنگلیزی ب دیلی بگرن. پاشی باژیری (دوون) ژی هاته ئازاد کرن.

چالاکئ:

بوچی کورد ب داگیرکاریئ نهیی رازییه ؟
قوتابیئ خوشتقی: بو وانا داهاتوو کورته راپورته کی بو به رسفا نه فی
پرسیاریئ ئاماده بکه .

وینئ ئیبراهیم خانئ دهلۆ

هۆکارین شکهستنا شورهشا ۱۹۲۰ز:

- ۱- ئەو شورەش نە یاریکخستی بوو.
- ۲- پتیریاخەلکی عیراقئ پشکداری تئیدا نەکر، ھندەکان بە روفاژی ھاریکاریا داگیرکەران دکر.
- ۳- ژمارا شورەشگێران ل چاف لەشکەرئ ئینگلیزی یا کیم بوو، چەک و کەرەستین شەرئ یین شورەشگێرا ھەمبەر دگەل ئینگلیزان گەلەکی کیم و لاواز بوو.
- ۴- شورەشئ سەرکردایەتیەکا ئیکگرتی نەبوو، ھەر دەقەرەکی بو خو کار دژی ئینگلیزان دکر.
- ۵- هۆکارین دەقەرەکی بو دەقەرەکا دی د جودا بوون.

ج- دامه زراندا دهوله تا عراقی:

ژئه نجامی ئه وان زیانین زور کۆ ب بهریتانیا کهفتین ژئه نجامی شوره شا بیستی و رودانین دی ل عراقی ، بهرپرسین ئینگلیزی بریاردا کو ریکا خه لکی عراقی قه حوکمی وی وه لاتی بدهن، بو ئهقی مه بهستی وان (عه بدولره حمان النقیب گهیلانی) دانا کوزه لامه کی ناقدار و ماقویلین به غدا بوو هه تا بیته سه رۆکی حکومه ته کا کاتی ، هه تا ئه وی وه ختی رژیمه کا هه میشه یی ل عراقی دامه زرینن. ئه ف رژیمه ژی پاشتر ل کۆنگره ی قاهره بریار ل سه رهاته دان ، ده می (فه یسه لی کورئ حوسین) وان هه لیژاتی بو هندئ ببیته شاهئ ئهقی وه لاتی ، ب مه رجه کی ل ژیر سه رپرشتیا بهریتانیا بیت ، چونکی ب بریارا کونگری (سان ریمو) ل سالا ۱۹۲۰ عراق کهفت بوو ژیر سه رپرشتیا (ئینتیدابا) بهریتانیا، بو ئهقی مه بهستی راپرسییه کا رووکه شی وان ئه نجامدا ده رچوو عراقی هندئ په سند دکه ن.

لی ل کوردستانی وه سا نه بوو چونکی لیوا که رکوک پی رازی نه بوون و لیوا سلیمانئ ژی د بنه رهدا پشکداری نه کر ، هه ردوو لیوای هه ولیتر و موسل ژی پشکداری تیدا کرد لی ب مه رجه کی مافین کورد بینه پاراستن. سه ره رای ئهقی ژی ل ۲۲ ئابا ۱۹۲۱ از ئاهه نگا تاج سه رنانا فه یسه لی بریقه چوو، ئهقی چه ندئ عراق بوو ده وله ت و بنه مالا پاشایه تی تیدا هاته دامه زراندا .

ویتا پاشا فه یسه ل

بهشی پینجهه

دهسپیکا کیشا کوردی د عیراقیدا :

أ- شورهشا شیخ مهحمودی حهفید:

پشتی کو شیخ مهحمودی حهفید ب دانپیدانا ئینگلیزی بوویه
حوکمداری کوردستانی، گهلهک پی نهچوو په یوهندی دگهل دهسته لاتدارین
به ریتانیا تیکچوو، ژئه نجامی (لیقه بوونا) وان ژسوزو
په یمان و گوتنن پيشوین خو سه بارهت مافی کوردا، بهلکی وان دقیا
دهسه لاتا شیخی کیم بکن ژبه رهندي ساللا ۱۹۱۹ از شیخ مهحمودی
شورهش راگه هاند و دهست ب سهر سلیمانی دا گرت و ئالایی کوردستانی
بلندکر. شورهش د پيشخستنیدا بوو. ب تایهتی کو بهرسقا هیرشهکا
به ریتانیا دایهقه، لی هیرشا دووی بوویه نهگه ری نسکویا (کاره ساتا)
شورهشگیران و گرنا شیخ مهحمودی ب دیلی (ئیسیرکر) ل(به رده قاره مان)، دهمی ل
دهریهندی بازبان شهری دناقهه را وان دا روودای.

وینی شیخ مهحمود

نه چاربوونا ئینگلیزی بو قه گه راندنا شیخ مه حموود :

ئینگلیزی مه رچهنده شیخ مه حموود دویر ئیخست بو هندستانی، لی ل ساللا ۱۹۲۲ از نه چاربوو قه گه رینه قه بو کوردستانی، چونکی بارودوخی ئه قی ده قه ری ب ته وای شله ژابوو (نه یی هیمن بوو) و کاروبارین وان ژ ده ست ده رکه فت بوون. شیخی ئه قی جاری حکومته کا کوردی یا ناوچه یی وه کی (حکومه تا هه ریما کوردستانی یا نوکه) دامه زراند، ژ گرنه گترین کارین وی (ره سمیکرنا زمانی کوردی و بلندکرنا ئالایی دامه زراندنا وه زاره تا ودامو ده زگه هین حکومتی و له شکه رو پۆل و رۆژناما تایبه ت ب وی ب خوفه).

وینه ی بۆردوما نکرنا سلیمانی سالی ۱۹۲۳

پرسیار:

حکومه تا شیخ مه حموود ئه ق کریاره ئه نجام گه هاندن :

—۱

—۲

—۳

لی دووباره بارگرژی دناقبه را شیخی و بهریتانیا دا سه ره ه لدا، ژبه ر هندی کو شیخ مه حمودی خو کره پاشایی کوردستانی و هه ول ددا ده سه ه لاتا حکومه تا وی هه می ده قه ریئ کوردستانا باشوور قه گریت. بیگومان نه قه هیقی و ئاواتین کوردا بوون، لی بهریتانیا پی رازی نه بوو. د نه جامدا فروکین بهریتانیا باژییری سلیمانی ل سالا ۱۹۲۳ از توپ باران کر. پاشی ب هه قپشکی دگه ل له شکه ری عیراقی وان ده ست ب هیرشیی کرو شیان باژییری سلیمانی داگیر بکه ن. پشتی راپه رینا بهر ده رگه هی سه را جاره کا دی شیخ مه حمود به رامبه ر حکومه تا عیراقی و ئینگلیزی را وه ستیا، هه رچه نده کوردان ب سه روکایه تیا شیخی ل (ئاوباریک) سه رکه فتنه کی گرنگ تو مارکر به لی قی جاری ژی د دوماهییدا شکه ست.

ب- کیشا موسل:

ل دوماهیین سه رده می عوسمانی پتريا ده قه ریئ کوردستانا باشوور ویلایه ته ک ژی هات بوو پیکه اتن، کو مه لبه ندی وی باژییری موسل بوو، ژبه ر هندی د گوتی (ویلایه تا موسل) نه قجا نه ق ویلایه ته پتريا هه ریما کوردستانا عیراقانوکه قه دگریت.

و ژبه ر هندی کو پشکا پترا نه قی ویلایه تی بهریتانیا ب شه ر داگیر نه کریوو به لکی پشتی را وه ستانا شه ری جیهانی ژتورکه عوسمانیان ستاند (ب تاییه تی باژییری موسل مه لبه ندی ویلایه تی)، ژبه ر هندی حکومه تا تورکیا کو ل شوینا ده وله تا عوسمانی دامه زرابوو داخوازی پی دکر، کو بهریتانیا و عیراقی ژی نه ق ویلایه ته ب پشکه کا ده وله تا عیراقی دانا بوو، ب نه قی جو ری کیشه یه ک ل سه ر نه قی ویلایه تی دروست بوو دناقبه را دوو ده وله تاندا کو که س ژوان خودانی وی نه بوون، چونکی پتريا ئاکنجیین وی کورد بوون کو

هیچ پویتیەك ب قیان و ئاره زویین وان نه هات بوو دان ل سەر چاره سه ركرنا ئەفی كیشی، پشتی هینگی ئەف كیشە یه دناقبه را ههردوو لادا چەند ساله كا یا بهرده وام بوو، ئیخسته بهر (كومه لانه ته وه كان) كو ریكخراوه كا جیهانی بوو، ئەوی ژێ ل سالا ۱۹۲۵ از بریار دا ئەو دهقه ر بهینه دان بو عیراقی و ل ژێر (ئینتیدابا) بهریتانیا بمینته شه، ب مه رجه کی ئاكنجیین وی (كو پتیریا وان كوردن) دكار و بارین كارگیڕیدا و دادوهری و خواندنیدا نه هینه پاشه گو هئێخستن و مافین وان بهینه پاراستن و زمانی كوردی بهیته بكارئینان د ئەوی دهقه رییدا. د ئەنجامدا ئەف سنوری نوکه ل ناقبه را عیراق و تورکیا هاته دانان. ب ئەفی جورێ مافین نه ته وایه تیا كورد هاتنه پیشیل کرن و هه می ئەو په یمانین كو بهریتانیا داینه كوردا ژ بیر خو برن.

راهینان:

ویلایه تا موسل ئەف باژیره بخوفه گرتبوون:

.....

ئینتیداب (سه رپه رشتی كردنی): ژ دویف رژیما سه رپه رشتی كردنی، دهقه رین ژیر دهسته لاتا عوسنانيا دوماهیا شه ری ئیکی جیهانی ژ لای ولاتین هقه یمان دهینه سه رپه رشتی كردنی .

ج- په پیماننا دناقبهرا عیراقی و بهریتانیا ل ساللا ۱۹۳۰ز:

هوکارین په پیماننا:

- ۱- دهولهتا عیراقی کول ساللا ۱۹۲۱ز دا هاته دامه زرانندن ئیکسهر کهفته ژیر (ئینتیدابا) بهریتانیا، بقی چندی تا رادهکا زور سهروهوهریا خو ژدهست دا بو، نهغه ژی بو نهگه ری ژیدهبونا دهنگی نهرازی بوونی دناقدهلکی دا.
- ۲- کاربه دهستین عیراقی کو ژناقبهرا ساللا (۱۹۲۱- ۱۹۳۰ز) شارهزایی د کاروبارین دهولهتی و چهوانیا ریقه برنیدا پهیدا کر. ههست دکر ئیدی چ پیدی ب ئینگیزی نینه.
- ۳- بهریتانیا کو کهفتبو ژیر گفاشتنا ئاکنجیین عیراقی و حکومتا عیراقی قه، ههست دکر کو دهه هاتیه بو نوکرنا په پیماننا نو.

په پیماننا دناقبهرا (عیراقی و بهریتانیا) ل ساللا ۱۹۳۰ز ژلایی نوری سه عید و همفریز قه هاتیه مورکر.

ناقهروکا په پیماننا:

- ۱- ب هیزکرنا ناشتی و دوستایه تی و هه قه پیماننا دناقبهرا عیراق و بهرتانیا دا.
- ۲- هه قکاریکرنا ئیکتر نه گه ر لایه ک توشی شهرو په له مار دانی بو.
- ۳- عیراق ب دروستی هه می ریکن نه ردی و نا قی و ئاسنی و ئاسمانی بیخته خزمهتا هیزین بهریتانیا نه گه ر پیتی بو.
- ۴- مانا دوو بنگه هین سه ریا زین بهریتانیا ل نا قه راست و ژیریا عیراقی دا.
- ۵- نه قه پیماننا بو ده می (۲۰) سالانه.

کارفهدانا په یمانا ۱۹۳۰ ل کوردستانی:

ل بریارا کومه لانه ته وان یا تاییه ت ب کیشا موسل باس ل هنده ک مافین کورد کرابوو کو پیشترمه ئامازه پیدای لی په یمانا ۱۹۳۰ ز دناقبه را عیراقی و بهریتانیا دا ب هیچ شیوه کی باس ل مافی کوردا ناکه ت هه تا بچویکترین شیوه ژی باس ل کوردا ناکه ت. له ورا ئه ف په یمانه کارفه دانه کا باش نه بوو ل کوردستانی. خه لکی کورد ب گشتی ل باژیرین که رکوک و سلیمانای و هه قلیری و بادینان دژی قی په یمانی بوون. تنی ل سلیمانای خو پیشانان کرن و گه له ک وهلاتی شه هید بوون.

د- را په رینا بهر ده رگه هی سهر

ئه گه رین را په رینی:

- ۱- په یمانا سالا ۱۹۳۰ دناقبه را عیراق و بهریتانیا دا هه می داخوازیین گه لی کورد پشت گو می خو ف هاقیت بوون.
- ۲- رونا کبیر و نیشتمان په روه رین کورد ل هه می باژیرین کوردا بقی پشت گو ئیخستن قه نه رازی بوون.
- ۳- نوینه رین کورد ل په رله مانای عیراقی د ئه وی باریدا داخوازی هه بوو کو چ داخوازیان هاته پشت گو ئیخستن.

هه لویستا کوردان :

ژبه رهندي: نیشتمانی په روه ر و رونا کبیرین کورد ب تاییه تی ل باژیری (سلیمانای) رازی نه بوون به شداریی دوان هه لبرارتنادا بکه ن. ئه وی حکومه تا عیراقی د قیا ل (۱۰) ئه یلولا سالا ۱۹۳۰ ئه نجام بده ت.

حکومه‌تا عێراقی ژێ دوی ده‌میدا یا رژدبول سه‌ر پشت گوهر ئیخستنا مافین کوردا، ژیه‌ر
هندی ل دویف په‌یماننا ۱۹۳۰ لیژنه‌کا هه‌ڤیشک دناڤه‌را (عیراق – به‌ریتاینا)
سه‌ره‌دانا باژیرین کوردستانی کر.

چالاکي:

ره‌وشه‌نبیرین کورد بزاق کر ب هیمنا نه‌هه‌لوئیستی دیاریکه‌ن.

پرسیار: بوچی؟

مامۆستایی به‌ریز: دباری خه‌باتا سیاسی دان و ستاندنی بکه‌.

کاره ساتا (٦) ئه یلولا ١٩٣٠

حکومه تا عیراقی یا رژد بوو ل سهر ئه نجامدانا ههلبژارتنا ل باژیری سلیمانی، ل(٥) ئه یلوی دهسته کا پشکنینی مژویلی ئاماده کرنا ههلبژارتنا بوو. ههتا وی ده می هه می هاوو ه لاتیا بریار دابوو به شداریی د ههلبژارتنا نه که ن.

روژا (٦) ئه یلولا ساللا ١٩٣٠ به ره به ره هاوو ه لاتی دناف باژیری دا کوم دبوون د پیشیا وان (فائیق بیکه س) ئه هوزانقان و ژماره کا هاوو ه لاتیان، به ره به ره ژمارا وان زیده دبوون و به ره ف (به ره ده رگه می سه را) ی که فتنه ری و دژی ههلبژارتنا گازی دکر ب مه ره ما خو پیشاندانی، بو هندئ دا ری ل وان که سان بگرن کو (٣٠) که س تی هه بوون گازی کربوون بو (سه را) ی بو هندئ دا دهنگی بو ههلبژارتنا بدن. ده می خو پیشاندان گه هشتنه به ره ده رگه می (سه را) ی پولیس ترسیان نه کو کونترولی ل سهر نه که ن ژبه ره هندئ سه ریا ز گازی کرن و سه ریا ز جه ماوهر گولله باران کرن.

به لی (قوتابی ئازین) وی روژا ره ش ژماره کا خو پیشانده ران شه هید کرن و گرتنا خه لکی ل باژیری ده سته پیکر. لی وی کاره ساتی راستیه ک سه لماند.

چالاکی:

مامۆستایی به ریژ:

داخوایی ژ قوتابیان بکه به رامبه ر کاره ساتا خو راگریا مله تی، دانو ستاندنی بکه ن.. خو راگری بو نوکه چ دگه هینیت؟

چالاکی	بهرامبەر هه یف و سالین ل خواری رویدانین گزنگ هه نه، بنقیسه
٦ ی ئه یلولا ١٩٣٠
١١ ی ئه یلولا ١٩٦١
١٦ ی ئادار ١٩٨٨
١٤ ی نیسانی ١٩٨٨

ه - شوره شا ئیکی یا بارزان سالا ١٩٣١ - ١٩٣٢ز:

ده قه را بارزان ب سه ربه خویی کاروبارین خوب ریقه دبر ته نانه ت پشته دامه زراندا دهوله تا عیراقی ژی، ژبه ر هندی ده مه کی حکومه تا عیراقی ل سالا ١٩٣١ز بریاردا باره گه هین پولیسا ل وی ده قه ری دامه زرنیت. ئاکنجین ده قه ری بسه روکاتیا شیخ ئه حمه دی بارزانی دژی ئه قی کاری راوه ستیان و ئاماده نه بوون بن ده ستی قه بول بکه ن. ده ئه نجامدا شوره شه کا چه کداری بارزان و ده قه رین وی قه گرتن. ده ستپیککی حکومه ت که فته راگه هاندنا پروپاگندین جوربه جور دژی وان بو هاندانا هوزین کورد ل ده وروبه رین وان. پاشی هیژین عیراقی ب هاریکاریا فروکین به ریتانیا ده ست ب هیژشکرنی کرو کافلکاری دناق ده قه ری دا کر. شیخ ئه حمه د و شوره شگیژان هرچه نده خه باته کا دلیرانه کرن و چه ندین زیان وان ل هیژشکه ران دان. لی پاشی نه شیان ل به رگریی به رده وام بنو سالا ١٩٣٢ز ئه و شوره ش ژلایی حکومه تا عیراقی ب هاریکاریا هیژا ئاسمانی یا بریتانیا هاته ژناقبرن.

وینئ شیخ ئەحمەدی بارزانی

زێدەباری هندی ساڵا ١٩٣٥ز خەلیل خوشەقی جارەکا دی ل دەڤەر بارزان
راپەری (سەرهلدا)، لی ئەڤ راپەرینه ژێ زوی هاتە ڤەمراندن.

و- شورهش د پشکین دی بین کوردستانیدا:

پشتی شهری جیهانی ئیکئی ژئه نجامی هوشیاربوونا کوردان و سیاستا ته په سه ریا داگیر که ران، ل پشکین دی بین کوردستانی ژی خه باتا سیاسی و چه کداری د گوری دابوو. چه ندین کومه له و پارتین کوردی هاتنه پیکهاتن بو رییه ریا خه باتا کورد، وه ک کومه لا (ته عالی کوردستان) و (کومه لا سه ریه خویی کورد) و پارتا (خوییبون) کو وان هه ول ددا ب ئه گه ری دهر کرنا گوغار و روژنامان کورین ملله تی ناگه ه ژ خو هه بیت و ب ریکا په یوه ندیکرئی ب ده وله تین مه زن مافین کورد مسوگر بکه ن. لی ده می زه برو زه نگا داگیر که ران توندو تیژ بووی، وان په نا بره بهر خه باتا چه کداری.

ل کوردستانا ئیرانی سمایل خانئی شکاک ناقدار ب (شمکویی شکاک) چه ندین سالان د راپه رینادا یی به رده وام بوو دژی دهسته له تدارین ئیرانی و چه ندین سه رکه فتن ب ده ستخوڤه ئینان.

سمکو ناغا شکاک

سمکوناوچا روژ ئاڤا باشوورئ دهریاچا (نورمی) دهسپنکی ئازادکر. ئی دواچار ل ساللا ۱۹۳۰ز ب پلانه کاخیانه تکارانه رژیم رهزا شاهئ ئیرانی ل باژئیرئ شنو هاته کوشتن. ههر دوی ده میدا حکومتا رهزا شاه دوماهی ب ژماره کا راپهرینئ دی ل کوردستانا پوژمه لاتی ئینا، وه ک راپهرینا جافر سولتان ل دهقه را هه ورامان.

ل باکوورا کوردستانئ ژئ ل دژئ سیاسه تا قکرنا ملله تی کورد کو ژلایه نی که مالیان شه هاتبوو به رهه قکرن چه ندین شوره شان سه ره له لدا، ژوان ژئ راپهرینا مه لاتیا و راپهرینا کوچگیری و شوره شا شیخ سه عیدی پیران ل دهقه را دیار به کر و ده وروبه ری وئ ل ساللا ۱۹۲۵ و راپهرینا ئاگری داغ ساللا ۱۹۲۷ - ۱۹۳۱ ز ب سه رکردایه تیا ئیحسان نوری پاشا ل دهقه ری چیا یئ ئارات و راپهرینا دهرسیم ساللا ۱۹۳۷ ب سه رکردایه تیا سه ید رهزای دهرسیم. ئی هه می ئه ف راپهرینه ب زهبری هیزو ب هاریکاریا وه لاتین ده وروبه ر و پشتگیری و پشته قانیا وه لاتین زله یزین جیهانی ژناقبرن.

وئنی شیخ سه عیدی پیران.

ح- شوره‌شا دووی یا بارزان ۱۹۴۳-۱۹۴۵:

ده‌قه‌را بارزان هه‌رده‌م شه‌یدایی ئازادی و سه‌ریه‌خویی بوو. حوکمرانیا بیانیا قه‌بوول نه‌دکر پشتی ب دوماهیک ئینانا شوره‌شا ده‌قه‌را بارزان ل سالای ۱۹۳۱-۱۹۳۲ سه‌رکردین ده‌قه‌را بارزان ژ ده‌قه‌ری بو نا‌قه‌راست و ژیریای عیراقی دویر ئیخستن.

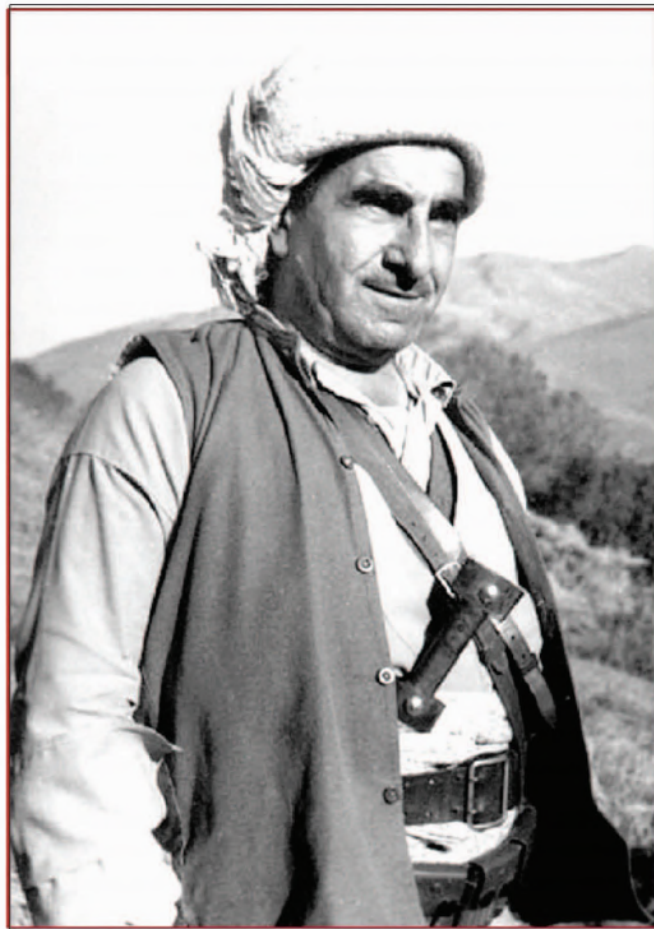
(موسته‌فا بارزانی) کو ئیک بوو ژ سه‌رکردین مه‌زن ل باژیری (سلیمانی) ئاکنجی کربوول ژیر چاقدیریای حومه‌تا عیراقی بوو. (بارزانی) دوی ده‌می دا شیا ژ نیک نیاسینی و دوستینی دگل روشنبیر و خه‌باتکه‌ریین باژیری په‌یدا بکه‌ت ب تایبه‌تی دگل ئەندامین (پارتا هیوا) کو ئارمانجا وان رزگارکرنا کوردستانی بوو. ل ته‌موزا سالای ۱۹۴۳ ب هه‌فکاریا پارتا (هیوا) و شیخ له‌تیف کوری شیخ مه‌حمود حه‌فید خول چاقدیریای حومه‌تا عیراقی رزگارکر و ل ریکا کوردستانا ئیرانی گه‌هسته ده‌قه‌را بارزان.

رزگارکرنا ده‌قه‌را بارزان:

هه‌رچه‌نده بارزنی ده‌ستپیکئی فیا ب ئاشتیانه ئاریشی دگل حومه‌تی چاره‌سه‌ر بکه‌ت. لئ ل سالای ۱۹۴۳ حومه‌تا عیراقی ب ده‌ها بنگه‌هین پولیسا دروس کر بوون و خه‌لکی ده‌قه‌ری ب چاقی دوزمناتی د نیرینه وان ژ به‌ر هندی که‌فتنه به‌ر هیرشین شوره‌شگیران، هه‌تا سه‌رانسه‌ری ده‌قه‌ری پشتی چه‌ندین ده‌ریین دلیرانه رزگارکر.

دان و ستاندن دناقبهرا بارزانی و حکومتا عراقی:

سه روک وهزیرین عراقی، (ماجد مستهفا) کو وهزیرهکی کورد بوو هنارته نك بارزانی بو دان و ستاندنی. د ئهجامی راپورتا (ماجد مستهفا) بو حکومتا عراقی. سه رکردین بارزان ژ ناظه راست و ژیریا عراقی کو ددهسته سه ر بوون، فه گه ریانه بارزان. (بارزانی) ژی هندهك پینگاڤ هاقیتن بو دیارکونا مه راما ناشتیا کوردا به رامبه ر حکومتی.

ویئی بارزانی نهر

چالاکي:

ماموستايي بهريز: داخواري ژ گروپه كا قوتابيا بکه بو وانا داهاتي راپورته کي بقی ته وهری ل خواری ناماده بکه ن.
گه له ک جارا حکومه تا عیراقی په یمان دایه کوردا پاش لیقه دبوو.
دقی باری دان و ستانندن بهینه کرن.

گرنگترین داخواریین شوره شی:

- ۱- نازادکرنا زیندانیین کورد.
- ۲- دامه زراندا نوینه ریڼ کورد ل به غدا و زیده کرنا دهسته ه لاتا وان.
- ۳- چاکسازي د بواری چاندنیډا بهیته کرن و قوتابخانه و نه خوشخانه بیته نفاق کرن.
- ۴- زمانې کوردی ب ره سمی کار پی بکه ن.
- ۵- کاربه دهستین کوردستانی پیدقیه کورد بن.

هه لویستین حکومه تا عیراقی و هه لبوونا شهری

- ۱- حکومه تا عیراقی لیبورینا گشتی راگه ماند لی ژ نه فسه ریڼ نازادی خوارین کورد نه گرت.
- ۲- داخواری ژ سه رکردین شوره شی کر کو چه کی خو بدنه دهستی حکومه تی.

۳- بنگه‌هین پولیسا ل ده‌قه‌ری ئافاكرنه قه و هیژین سه‌ریازی دهنارتنه ده‌قه‌ری ژیه‌ر هندی شه‌ر دووباره ده‌ستیكر، ل ئابا سالا ۱۹۴۵ز پیشمه‌رگه‌ی ده‌ست ب سه‌ر بنگه‌هین پولیسین ده‌ق‌ه‌را بارزان دا گرت و چه‌ند داستان توماركرن و چه‌ندین سه‌ریاز و ئه‌فسه‌ر و ره‌وشه‌نبیرین كورد هاتنه پال شوره‌شی، ژیه‌ر هندی حكومه‌تا عیراقی هیژه‌كا له‌شكه‌ری یا مه‌زن ل به‌ری ئامیدی و ئاكری و ره‌واندوزی كوم دكر.

قوتابی عه‌زین:

هیژا مه‌زنا له‌شكه‌ری عیراقی ب توپ و چه‌كی گران و ب هاریكاریا فروكین شه‌رکه‌ری به‌ریتانی پشتی شه‌ره‌كی گران كو هه‌تا سالا ۱۹۴۵ به‌رده‌وام بوو ده‌ق‌ه‌را بارزان توپ باران كر و بارزانی و هه‌قالین وی ته‌نگاكرن، ژیه‌ر هندی شه‌ره‌كی نه به‌رامبه‌ر بوو.

قه‌كیشان و مشه‌ختبوونا ب كومه‌ل به‌ره‌ف ئیرانی:

ل دومامیا سالا ۱۹۴۵ز ل ژیر زه‌بری چه‌كی گران و ویرانكار و فروكین شه‌رکه‌ری به‌ریتانیا، هیژین پیشمه‌رگه‌ی ب مال و خیزان قه به‌ره‌ف چیاپین كوردستانا ئیرانی خو قه‌كیشا بوو (كودوی ده‌میدا كوردستانا ئیرانی رمژویلپوون بو دامه‌زاندنا كومارا كوردستان) ژمارا كوردین مشه‌خت بووین گه‌هشتنه نیزیکی (۱۰) هزار كه‌سا.

چالاکی:

قوتابی به‌ریز: ملله‌تی كورد هه‌روه‌کی ملله‌تی عه‌ره‌ب و توركمان و كلدان و ئاشوریا مافی شوره‌شكرنی دژی داگیركه‌ران هه‌یه .
(مافی شوره‌شی) كه‌نگی و بوچی؟ دفی باریدا گروپه‌ك دناڤ پولیدا دانوستاندنی بكه‌ن.

بهشی شه شه م کومارا کوردستان

ل دوماهیا هیفا ته باخا ۱۹۴۱ از هه قه یمانان هیرش کره ئیرانی و، به ریتانیا ژ باشووریه، ئیکه تیا سو قیه تی ژ باکووریه سنوورا ئیرانی به زاند و چند پشکا ل ئاخا وه لاتی داگیرکر. کو ئه نجامی وی ئه قه بوو رهزا شاهی دکتاتور ژ سهر حو کمی ئینا خاری. باکووری کوردستانا ئیرانی ب باژیری مه هاباد قه ل درئییا روژین شهری نه هاتبوو داگیرکرن ژ بهر هندی خه لکی کاروبارین خو ب ریقه دبرن، پشتی ساله کی کومه له ک ژ خه باتکران و ره وشه نبیرین کورد ل باژیری مه هاباد پیک ئینا ب ناقی (کومه له ی ژینانی کوردستان - ژ . ک)، پاشی ئه ق کومه له بوو بناقی پارتا دیموکراتا کوردستانا ئیرانی کو ل ۱۶ ی ته باخا ۱۹۴۵ از دامه زرا و قازی محمه د کره سه روکی ئه وی پارتی. ئه وژی ژ بهر هندی کو که سایه تیه کی شوره شگیری کومه لایه تی و ئایینی و سیاسی ده قهری بوو.

وینئ قازی محمه د

بلندکرنا ئالای کوردستانی و دامه‌زراندنا حکومه‌تی:

ل ۲۲ ی کانوونا دووی سالان ۱۹۴۶ ازوب ئاماده‌بوونا زیده‌تر ژ (۲۰) هزار که‌سا، ل مه‌یدانا (چوارچرا) ل باژیری (مه‌هاباد) ئ ئالای کوردستانی بلندکر. پشتی هینگی ل سهر دام و ده‌زگه‌هین حکومی ل باژیرین دی یین سنوری کوماری وه‌ک باژیری (نه‌غه‌ده و بوکان و شنۆ و خانه و سه‌رده‌شت و ماکو) هاته بلندکر. پاشی د روژناما (کوردستان) دا (زمان حالی کوماری) نافی وه‌زیرین کابینا حکومه‌تا کوردستانی هاته به‌لاقرن کو حاجی بابیه شیخ ببوو سه‌روک وه‌زیران ل گه‌ل (۱۳) وه‌زیرین دی کو پوستین وه‌ک وه‌زاره‌تا له‌ش ساغی و ئابوری و ریک دبان و بازرگانی..... هتد، د ستوی و ان دابوو.

چالاکي:

گروپه‌کی پیک بینه به‌لاڤوکه‌کا بریک و پیک بو سه‌ر دیواری ئاماده بکه‌ن ل‌دور کومارا کوردستانی.

ویدیۆ راگه هاندنا کومارا کوردستانی

دهسکه فتیڤ کومارا مه هابادی:

هه رچه نده ژیی قی کوماری تنی (۱۱) هه یف بوون بهلی گه له ک دهسکه فتیڤین
گرنگ و باش دقی ماوهی کورت دا بدهسقه ئینان ژوان ژی:

۱- زمانۆ کوردی کره زمانۆ ره سمی.

۲- چاپکرنا چه ندین روژنامه و گوڤارا وهک (هه لاله) و (کوردستان) و
(هاواری نیشتمان) و (گروگالی مندالان) و هتد. کول چاپخانا
کوردستان دهاتنه چاپکرنا و به لاق دکرنا.

۳- پیتهدان ب شه کرنا کتیبخانا ملی و رادیو و سینه ما گه روک و
دامه زراندا شانونیا کوردی.

٤- دامه‌زاندنا سوپایێ مللی کوردستان و پاراستنا گیان و مالی مه‌قوله‌لاتیان.

٥- ده‌لیقه‌بو ئافره‌تا کورد په‌یداوو کو به‌شداریی بکه‌ت دکاری ره‌وشه‌نبیری و رامیاری دا.

٦- ده‌ستقه‌ئینانا سه‌ربه‌خویی و رزگاریا نه‌ته‌وه‌یی بو گه‌لی کورد و ده‌ست نیشانکرنا چاره‌نقیسی خو ب ده‌ستی خو.

چالاکي: ماموستایێ به‌ریز گروه‌کی ژ (٤-٥) قوتابیان ده‌ستنیشان بکه بو هندی دا ل سه‌ر گرنگیا روزنامه و گوڤار و رادیو و ته‌له‌فزیون و شانو و کارین راگه‌هاندنی و روئی وان د باری هشیارکرنا ملله‌تیدا گه‌نگه‌شی بکه‌ن.

هه‌لویستی حکومه‌تا ئیرانی هه‌مه‌به‌ری کومارا کوردستانی:

ل ئه‌وی ده‌می کومارا کوردستانی ل گه‌شه‌پیدانا بوارین رامیاری و ژيانا ئابوری و کومه‌لایه‌تی کو یا به‌رده‌وام بوو، حکومه‌تا ئیرانی ب چاڤی گومان و دوژمنایه‌تی ته‌ماشه‌ی وان جوهره‌ گورانکاری دکر و ژبو ژناقبرنا (کومارا کوردستان) ب هه‌می شیوازه‌کی گرته‌ به‌ر. ئه‌وبوو ل ١٩ی شواتا سالا ١٩٤٦ز حکومه‌تا ئیرانی ل گه‌ل حکومه‌تا سوڤیه‌ت دا ریڤکه‌فتن بو فه‌کیشانا هیزین سوڤیه‌تی ژ باکوژی ئیرانی به‌رامبه‌ر بره‌کا نه‌فتا ئیرانی. ب فی شیوه‌ی بو حکومه‌تا ئیرانی هه‌لکه‌فت هیزشی بکه‌ته سه‌ر کوماری کوردستان.

راهیتان

ل خانین قالا هیین خواری نافی (پینج) باژیرین کوردستانی بنقیسه
کو ئالای کوردستانی تیدا بلندکریه:

..... و و

..... و

ل خانین قالا هیین خواری نافی (چوار) روژنامه و گوشارا بنقیسه ل
چاپخانا کوردستان چاپ کریه:

..... و

..... و

به رگری ژ کومارا کوردستانی:

ل دهسپیکا دامه زاندنا کومارا کوردستانی هیزا پیشمه رگه ی بو پاراستنا
قی کوماری هاته دروست کرن. بارزانی و هه قالین خو ژی ل باشووری کوردستانی
کو پشتی شوره شا بارزان روی کریو کوردستانا ئیرانی پشکه کا گرنگ یا قی
هیژی پیکئینابوو، زیده باری چهن دین ئه فسه ریین کوردستانا باشوور
سه رکردایه تیا قی هیزا پیشمه رگه ی دکر و هاتبونه پال کوماری و به رگری
ژی دکر.

شهری بهرگری:

شهر و پیکدادان دناقبه را هیزا پیشمه رگی کومارا کوردستانی و له شکهری ئیرانی زوربه یا ده قهرین کوردستانی دریژی پیدابوو ب تایبه تی ل بهرہی سہردهشت و سه قزو بانہ، هیزا پیشمه رگی ب سہر کردایه تیا بارزانی و هه قالین وی ل باشووری کوردستانی وان بهرگری ژ کوماری دکرو سہرکه فتن ب سہر له شکهری ئیرانی دا ئیناو هه تا روزا دوماهیی ژ ژیاننا کومارا کوردستانی پیشمه رگی ده رفهت نه دا دوژمنی د ئه فی بهرہی دا پیشره ویی بکهن.

ژناقبرنا کومارا مهابادی:

میژین بهریتانیا (هروهسا ئەمەریکا که پاشی هاتبوو ئێران) باشووری ئێرانی بجه هیلا، لەشکەری سوڤیەتی ژى باکوری ئێرانی بجه هیلا، ئەقی چەندی دەرفەت بو حکومەتا تەهرانی پەیدابوو بو هندی ب تەواوی هیزا سەربازیا خو کومبکەتە ڤە و هیرشى بکەتە سەر هەردوو کومارین ئارزیجان و کوردستان). پشتی ژناقچوونا کومارا ئارزیجان و کوشتنا خەلکەکی زوری تازەری قازی محەمەد هەلوستی ناشتی خوازیی راگەهاند و هەولەکا زۆردا بو هندی خوین نەرژیت، لی سوپایی ئێرانی و باژییری مەهاباد داگیرکرد ئەجامدا قازی محەمەد و هەقالین وی ب دیلی (ئێخسیری) گرتن.

رۆژەکا رش:

ل رۆژا (۳۱)ی ئاداری ۱۹۴۷ قازی محەمەد و حوسین خانی سەیفی قازی و ئەبولقاسمی سەدری قازی ژ مەیدانا چوارچرا ی ل نیقا باژییری مەهاباد ل سیداره دان ، هەروهسا چەندەها خەلکی دی ژى کوشتن.

سیفی قاضی

قاضی محمد

صدر قاضی

وینین شه‌هیدین کومارا کوردستانی

بارزانی و هه‌قالین وی پشتی هه‌رفاندنا کوماری :

پشتی هه‌رفاندنا کوماری مه‌هاباد ژێ بارزانی و هه‌قالین خو ژ باشووری کوردستانی جاره‌کا دی به‌رامبه‌ر له‌شکه‌ری ئیرانی چهند داستانین دی تومارکرن .
 د نه‌نجامدا ل ژیر هیرش و په‌له‌مارا سه‌ختا له‌شکه‌ری ئیرانی خو فه‌کیشان بو خاکی کوردستانا عیراقی، چوار نه‌فسه‌ریین ئازادی خوازین کورد(مه‌مه‌د قودسی و خیرالله عه‌بدولکه‌ریم و عزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز و مسته‌فا خو‌شناو) ل گه‌ل خیزان و مالین پیشمه‌رگان خودانه‌ده‌ستی حکومتا عیراقی، د نه‌نجامدا هه‌رچوار نه‌فسه‌ره‌اتنه‌ ده‌سته‌سه‌رکرن ل روژا ۱۹ی حوزه‌یرانا ۱۹۴۷ ز ل سیداری دان و بوونه قوربانیای رزگاری و سه‌ربه‌خویا کوردو کوردستانی.

مجاهد مهدي محمود قودسي

مستفاه خوشناو

خيرالله عبدالكريم

عزت عبدالعزيز

بارزانی و هه‌فالین خوژی (کو ژمارا وان ۵۰۰ کهس بوون) له ژیر هیرشو
په‌له‌مارا سه‌ختا هه‌رسی ده‌وله‌تین عیراق و تورکیا و ئیرانی پشتی ریبازه‌کا
مه‌زن شیان ژ ئافا ئاراس ده‌ریاز ببنو په‌نایی ببه‌نه به‌ر ئیکه‌تیا سوڤیه‌تا
به‌ری.

چالاکي:

مامۆستایی به‌ریژ...

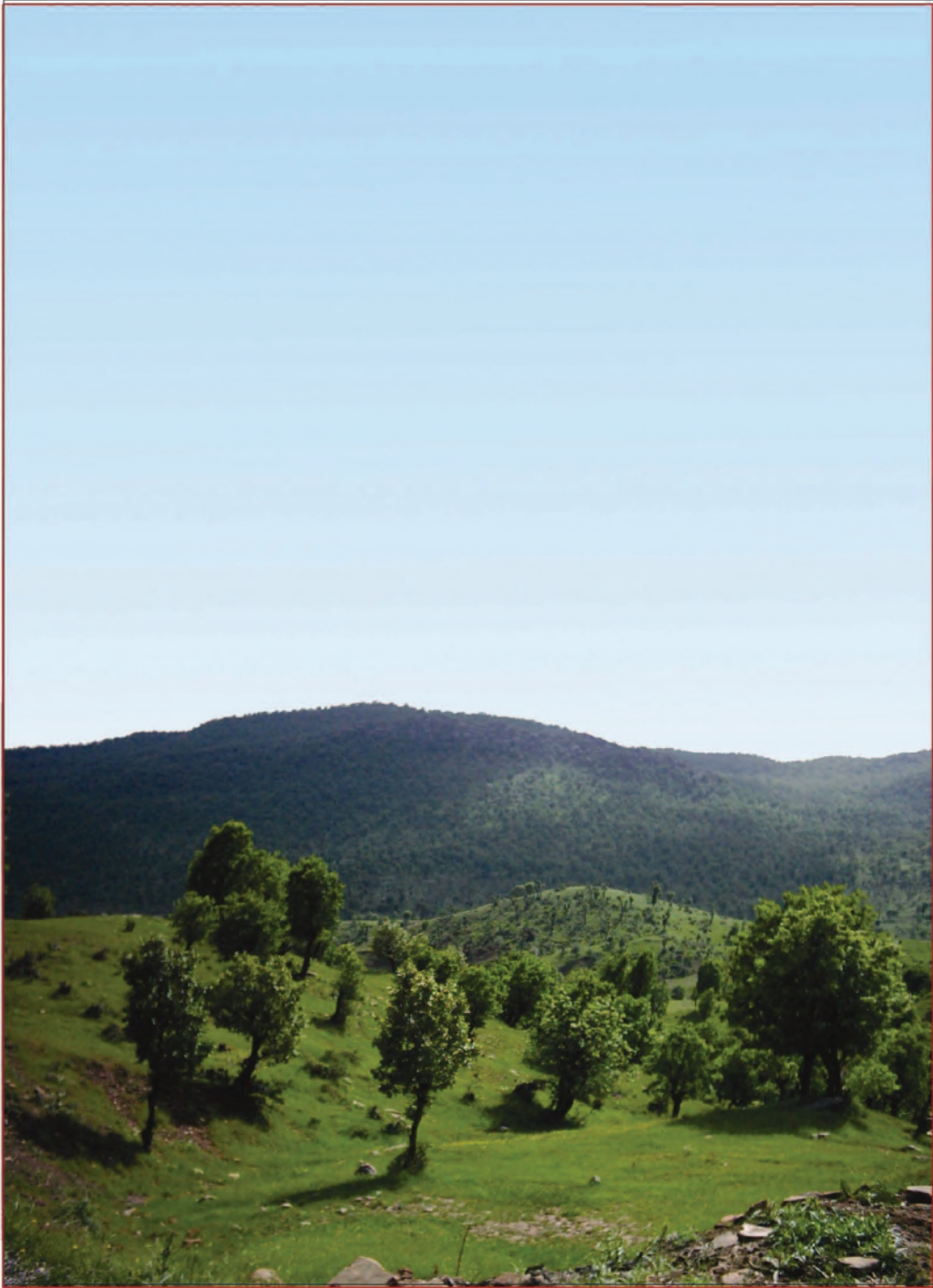
(هه‌لوستی نیف ده‌وله‌تی) دکیشا کوردی دا چه‌ند کاریگه‌ری هه‌یه؟ د
رابوردوودا تا نوکه دگه‌ل قوتابیان دفی باریدا دان و ستاندن بیته‌کرن.

پرسیار:

۱- به‌روارا بلندکرنا ئالایا کوردستانی که‌نگی بوو؟

۲- شه‌ش ده‌ستکه‌فتین کۆمارا مه‌هابادی بژمی‌ره.

۳- ژ به‌ر چ قازی محه‌مه‌دی هه‌ولدا داکو بشی‌وازی ئاشتیانه ل‌گه‌ل
حکومه‌تا ئیرانی ره‌فتار بکه‌ت؟

به نڊا سيئ هه ڦنيشتماني

- ۱- پشکا ٹيڪن / دهولت
- ۲- پشکا دووون / دهزگههين خزمهتگوزارى
- ۳- پشکا سين / جهژنيت نيشتمانى و نايينى
- ۴- پشکا چوارين / نهتهوه
- ۵- پشکا پينجين / زينگهه
- ۶- پشکا شهشهين / مافين زاروڤكى

پشکا ئیکن:

دولت

دولت قهوارهیه کی رامیاری و یاسایی و کارگیری، ژئه نجامی هه قه پهمانییا کومه لایه تی بو ریکخستنا گه له کی یان چهند نه ته وه په کا د سنووری نیشتمانی خودا پهیدا دبیت.

بنه ماییت دوله تی: نه و ل سه ر قان بناغا دی هیته دامه زانندن:

۱- نیشتمان

۲- گه ل

۳- ده سه لاتی

۴- سه روه ری

۱- نیشتمان:

خوشه ویستی و وه فاداری بو نیشتمانی نه رکه کی گرنکه و پیروژه بو هه ر ده مه کی. چنکو قیانا نیشتمانی به رده و امبوونا ژیانیه.

۲- گه ل :

کومه له کا مروقان لسه ر پارچه زه قییه کا جوگرافی یا سنوردار دژین، جیاوازن ژگه لین دی دزمان وره وشت وتیالین تایبه تدا.

چالاکي:

قوتابی خوشتقی تو دشیی ل قیره ده ستویری ژ ماموستایی ریزدار وه رگری چیرۆکه کی ل سه ر قیانا دایکی یان نیشتمانی بو براده ریت خو بناخقی.

۳- دەسهلات:

دەسهلات پیکهاتیه ژ چالاکییت ب ریشه برنا کاروبارین کۆمهلی ل دویف یاسایی.

۴- سهروهری:

وی دگه هینیت کۆ سهروهرییا ئاخ و گهل و نیشتمان و سهربهستییا وهلاتی بیاریتیت و دهولهتی دهسهلاتی هه بییت له سهر ئاخ و بهرژه وهندییت خۆ.

چالاکي:

قوتایی خوشتی نه خشه یه کی عیراقی ب دهفته را خوڤه که باژیرین دهوک و زاخۆ و سلیمانی و هه قلیرو مويسلی ل سهر دیاربه که.

چالاکي:

- ۱- وینه یه کی سروشتی کوردستانا نیشتمان ب دهفته را خوڤه که.
- ۲- وینه یه کی ئالایی کوردستانی ب رهنگیت خو بییت جوانقه به دهفته را خوڤه که.

وہزارہتا داد

پشکا دووین:

دەزگەھیت خزمەتگوزاری:

کۆمەلگەھیت پیشکەفتی گرنگیهەکا مەزن ددەنە دەزگەھین خزمەتگوزاری. دا کۆمەل پتر بەرەو پیش بچیت، چنکو ئەف دەزگەھە پیتقیهەکا زۆرا گرنگا ژبارییە، ئەگەر هات و کیمو کوری تیدا هەبن ئەو کۆمەلگە ب کۆمەلگەھەکا پاشکەفتی دەھیتە هژمارتن و توبشی چەند گرتەکین کۆمەلایەتی دبیت. وەک: (نەخۆشی و نەخواندەواری و هەژاری) سیپیکا گرتیت کۆمەلینە.

راھینان:

قوتابی خۆشتی:

۱- ناڤی سی قوتابخانیت باژیری خۆل ڤیره بنڤیسە

.....،.....،.....

۲- ناڤی دوو دەزگەھیت خزمەتگوزاری ل باژیری خۆل ڤیره

توماریکە.....،.....

لەورا حوکمەتا هەریما کوردستانی گرنگیهەکا زۆر ددەتە

دەزگەھین خزمەتگوزاری.

چالاقى:

قوتايىي خوشتقى ناقتى دوو پروژين خزمه تگوزارىي كو حوكمه تى
ل باژيرى يان گوندى ته دروست كرينه .

ويتنى پروژه به كى خزمه تگوزارى

گرنګترین دهزګه هیت خزمه تګوزاریی ژ نه ځین څواری پیک
دهین:

- ۱- په روه رده و فیرکرن.
- ۲- چاډیریا ساخله میی.
- ۳- ډه ګوهاستن و ګه هاندن.
- ۴- کارګوزارییا ره و شه نبیری.
- ۵- کارګوزارییا تابووری.
- ۶- کارګوزاریین دی.

وینن فرۆکه خانن نیستګن پاستی

۱- پەروەردە و فیتەرن: ئیکە ژ ئەرکین ھەرە گرنگین دەولەتیی
بۆ پیشقەبرنا کۆمەلگەھیی ب ریکە قەکرنا قوتابخانا ل باژیرو
گوندا پیخەمەت بە لاقکرنا خواندەواریی و ھشیارییی ل ناف
کۆمەلگەھیی بە گشت رەنگاقە (باخچیی زارووکا، بنەرەت،
ئامادەیی، ئامادەیی پشەیی، پەیمانگەھا، زانکویا).

وینی پۆلەکا خواندنی

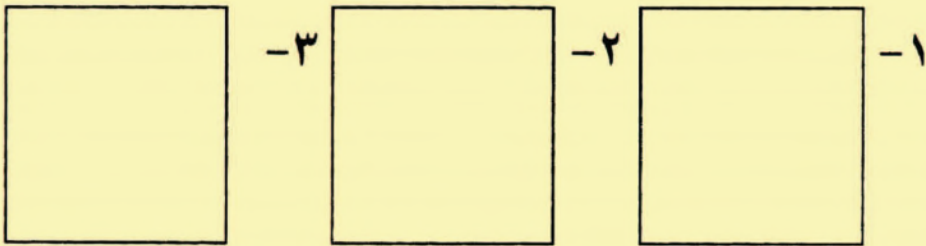
- ۲- چاڊڊيرييا ساخلمه ميب: دهولت بزاقى دكهت بو ئاڤاكرنا هاوولاتبى خودان شيان و ساخلمه كو بشيت خزمهتاملله تى خو بكهت لهورا حوكمهتاههريما كوردستانى دهزگههين خزمهتگوزاريا ساخلمه ميب ل باژيرو باژيرك و گوندا بو هاوولاتبيا دابين كرينه وهك:
- ۱- دروستكرنا نه خوشخانيت مهزن كو تايبه تن ب نشته گهرى و چاره كرنا نه خو شيبيا.
- ۲- قه كرنا بنكيت ساخلمه ميا مللى.
- ۳- قه كرنا بنكيت ساخلمه ميب بو پشكنين و چاره سه ركرنا قوتابيا.
- ۴- قه كرنا كوليرت نوژداريى و په يمانگه و ناماده بيت داپيركيى و برين پيچيى.

كوليژا پزىشكى - زانكوزيا سه لاهه ددين

چالاکى:

قوتابىي خوشتقى: ساخلمى زور گرنگه بو پاراستنا شيانيت
مروقى (پاكى و پاقرى) شنگه ستا سهره كىيا لهش ساخيينه....
چ بكهين دا پاك و خاوينيا قوتابخانا خو رابگرين؟.

۳- قه گهاستن و گه هاندن.

حوكمه تا ههرىما كوردستانى گرنگىيه كا تهمام يا دايه
پيشخستنا كارگوزاريا قه گهاستن و گه هاندن و هاتوو چوبى دا
هاوولاتى ب ساناهى په يوهنديى ب هه قديو بكهين ژ ناقدان و دهرقهى
ههرىمى، پويته بى دايه قه كرنا ريكيين نوى وسهردهم دنبه هو كاريت
گه هاندنى و هاتوو چوبه كا بلهز و قه گهاستنى. ههروهها پويته يا
دايه پوسته و هيلين ته له فون و ئاميرين نوى و بلهز دابين كرينه بو
قى بوارى.

راھتەن:

چەندىن ھۆكارىن قەگوھاستىنى ھەنە، تۆژى قوتابىيى خوشتقى
(چوار) ھۆكارىن قەگوھاستىنى ل قىرە بنقىسە:

- ۱ -
- ۲ -
- ۳ -
- ۴ -

چالاكى:

دقى سەردەمىدا زۆر ھۆكارىن گەھاندنى يىت نوى پەيدا بۆيىنە،
قوتابىيى خوشتقى ل قىرە وىنى دوو ھۆكارىن نوى بكىشە.

۴ - كارگوزارىيا رەوشنبىرى:

ئىك ژ ئامانجىت حوكمەتا ھەرىما كوردستانى پىگەھاندنا
ھاوولەتتى رەوشنبىرو خودان باوەر. باوهرى ب خۆ و ئاخ و نەتەوى
خۆھەبىت

بۆقى مەبەستى ژى چەندىن گوڦار و رۆژنامە و كتىبىت جۆراو
جۆرل گشت بۆارىت ژبانى ئامادەكرىنە دگەل قەكرنا پىشانگەھا
كتىب و وىرانا گرنگىدانى ب قەكرنا ئىزگەو كەنالىت راگەھاندنى
و مۆزەخانا كلتورى و مېژووبى ژبلى بايەخدان ب قەكرنا گەلەرا
(ھۆلا) بۆھونەرى شىپوھەكارى و پويىتەدان ب شوپنوارا.

منارا موزه فه ریه ژ شینوارین که قنن کوردستانییه

چالاکي:

ماموستايي ريزدار داخواري چ قوتايا بکه ته گهر ل بيرا وان بيت
چيروکه کي ژ وان چيروکين د گوڅاره کا زاروکا دا خواندين د
پوليدا فه گيرن (بيژن).

راهينان:

قوتاببي خوشتقي به دهان گوڅارو روژناميت زاروکا هه نه.
ل قييره بومه ناقي سي گوڅار و روژناما بنقيسه:

۱-

۲-

۳-

ويتني گتفاره کا زاروکا

چالاکی:

ماموستای خۆشتقی / تو دشی ب هاریکاریا کارگییریا
قوتابخانئ سهرادانا دهزگایهکی یان چند دهزگاییت
خزمهتگوزاریئ ریک بیخی.

۵- کارگوزاریا ئابووری:

دهولت خهباتئ دکهت پیخه مهت بلندکرنا ئاستئ ژیارا
هاوولاتیا ب پهیدا کرنا دهلیقییت کاری بو وان ژبلی بایه خدان ب
به رهه می نیشتمانی و چاکتر کرنا توخم و جوړین وی و به رهه فکرنا
گشت پیداویستی دئ بین هاووه لاتیا. وهک بریکاری گشتی و
کۆمه لئین هه ره وهز (جمعیه تعاونیه) و کهرتئ ئینانی و هنارتنا
که لویه لا و بین دئ.

(وینئ بانقا هه ریمی)

پرسیار:

بەرسقا راست ھەلبژێرە:

بانقا ھەریمی ھاتیە دامەزراندن بۆ:

۱- دابینکرنا پیداو یستیت قوتابخانی.

۲- دابینکرنا پاری مووچە و پرۆژا.

چالاکى:

۱- وینە یەکی ئاقەدانکرنا کوردستانی بە دەفتەرا خوۆ قە کە.

۲- چیرۆکە کا تە بەیستی ژ بەرنامە یەکی تە لە فزیۆنی د دەفتەرا
خودا بنقیسە.

پرسیار: فان فالاییت خواری ب په یقه کا گونجای پر بکه.

أ- ده ولت ب دوزمنی ئیکى دانایه د
کومه لگه هیدا.

ب- دقیت پهیره وا رینماییت ساخلمی بکهین و خوژ
پاریزین، د خسته خانا دا پهیره وا بکهین.

ج- بواری شه گوهاستن و گه هاندنی رویه کى
نیشتمانى ددهت.

د- هاووه لاتیى دلسوز باوهریا ب و هه ی.

ه- ره وشه نیبری هوکاره کى گرنکه بو و
..... هاووه لاتیى ژیر د کومه لگه هیدا.

و- دوولت بی هه ولدانا په یدا کرنا دهلیقا بو
گشت هاووه لاتیا دایه.

پشکا سین:

جهژنیټ نیشتمانی و ئایینی

ئیکه م: جهژنیټ نه ته وایه تی و نیشتمانی.

۱- جهژنا نه و روزی- ۲۱ ئاداری

ئیکه م روژا سه ری سالا کوردییه، جهژنه کا که فنا کورده وه ک
گشت گهل و نه ته وه ین سه رقی ئه ردی ب خوشی بیره وه ربیا وی
دکه ن.

وینی ئاهنگا نه و روزی.

٢- رتکهفتنا ١١ی ئاداری ساا ١٩٧٠.

به رهه مئ مه زنترین شوره شا هه قچه رخا کوردییه کو شوره شا ئیلولیییه ل ١١ی ئیلولی ساا ١٩٦١ به رپابوو. ئەف شوره شا مهزن ره دکرنا سته مکاری و زورداری و پیشیلکرنا مافی مروقی کورد بوو.

زانیا رپا پئویست: قوتایی خوشتقی ل وهلاتی کوردستانی چه ندین کیمه نه ته وه ایه تی و ئایینی هه نه. جهژن و بوونین خو هه نه. ژ وان جهژنیته نه ته وه ایه تی و ئایینیته وان:

- ١- (١) نیسانی جهژنا سه ری ساا بابلی و ئاشووریانه.
- ٢- (١١) نیسانی جهژنا رابوونا مه سیحییانه.
- ٣- (٧) کانوینا دووی جهژنا (بیلند) یا ئیزدیانه.

٣- راپه رینا گه لی کوردستانی (٥)ی ئاداری ١٩٩١

پشتی زولم و زوردارییکا بی سنووو و ئیرانکرنا ٤٥٠٠ گوندین کوردستانی و ئەنفالکرنا ١٨٢ هه زار مروقیین بی گونه هیت کورد به پیر و زاروک و ئافره تقه و کیمایا بارانا هه له بچه و گه له ک جهین دی بین کوردستانی بیی گوهدان ب بهایه کی مروقایه تی ژ ئالی رژیمه به ری یا عیراقیقه وه کر خه لکی کوردستانی ل بهر سینگی دام و ده زگه هیت سته مکاریین رژیمی ل (٥) ی ئاداری ساا ١٩٩١ ز. سه رانسه ری کوردستانی راپه رن. د ماوی چه ند روژه کادا ژ سه ری هه تا دو ماهیا کوردستانی هاته رزگار کرن.

تەننى بۆ زانين

روژين رزگار كرنا باژيري كوردستاني

۱- (۵) ى ئادارى سلال ۱۹۹۱ راپه رينا گه لى كوردستاني ژ
باژيري رانيا دهست پى كر.

۲- (۷) ى ئادارى سالا ۱۹۹۱ باژيري سليمانىي هاته رزگار كر.

۳- (۹) ى ئادارى سالا ۱۹۹۱ باژيري شه قلاوه و كوئى و
دهربه نديخان هاتنه رزگار كر.

۴- (۱۱) ى ئادارى باژيري هه قلىرى پايته ختى كوردستاني هاته
رزگار كر.

۵- (۱۴) ى ئادارى باژيري دهوك و ئاميدىي هاتنه رزگار كر.

۶- (۲۰) ى ئادارى ۱۹۹۱ باژيري كه ركويكى (دلى كوردستاني
هاته رزگار كر).

دیمه نه كى راپه رينى

٤- ههلبژارتنا په‌رله‌مانی کوردستانی ل ١٩ ئایاری سالا ١٩٩٢ ز. بۆ.

پشتی راپه‌رینا مه‌زنا گه‌لی کوردستانی ل (٥) ی ئاداری سالا
١٩٩١ زایینی و شکه‌ستنا رژیما به‌عس و فه‌کی‌شانانا دام و
ده‌زگه‌ها ژ کوردستانی و بۆ پرکرنای وی ئالایا کارگیری کۆ
په‌یدا‌بووی سه‌رکردایه‌تییا (به‌ره‌یی کوردستان) بریاردا بۆ
هه‌لبژارتنا په‌رله‌مانه‌کی بۆ کوردستانی سه‌رجه‌م گه‌لی کوردستانی
روژا (١٩) ئایار سالا ١٩٩٢ ز. قه‌ستا سندۆقین ده‌نگدانی کر.
په‌رله‌مانی کوردستانی هاته هه‌لبژارتن.

هه‌لبژارتن

وینه‌یه‌ک ژ هه‌لبژارتنی

هه‌لبژارتن ئیکه ژ ده‌ستکه‌فتیین
گه‌لی کوردستانی پشتی ده‌هان
سالا ژ شو‌ره‌ش و قوربانیدانی
ئیکه‌م پرۆسی ئازادیی و
دیموکراسیا کیم وینه‌بوو ب شاهییا
چاقدیرین بیانی دقئ ده‌قه‌ریدا.
هه‌لبژارتن ده‌ستپیکه‌ ئه‌زمونه‌کا
دیموکراسی‌بوو ل کوردستانی ئیکه‌م
په‌رله‌مان هاته هه‌لبژاردن بۆ
کوردستانی.

۵- حوکمه تا هه رێما کوردستانی ل (۴) تیرمه هێ سا لا ۱۹۹۲ز.
هاته دامه زانندن.

پشتی دامه زانندا په رله مانێ کوردستانی و ئیکه م کۆمبوونا
په رله مانێ ل ۱۹۹۲/۶/۴ ئی بۆو. ل رۆژا ۱۹۹۲/۷/۴ و ئی
ئیکه م حوکمه ت بۆ هه رێما کوردستانی هاته دامه زانندن پشتی
حوکمه تا به غدا خۆ شه کیشای ژ کوردستانی.

دامه زانندا حوکمه تا هه رێما کوردستانی ده سکه فته کا مه زنا
گه لێ کوردستانییه. ددیروکا بزاقا رزگار پخوازا نه ته وی مه دا. ئە شه
ئیکه م ده رفه ته بۆ ملله تی کورد هه لکه فته و بسه لمینیت ژ هه یج
نه ته وه یه کی کیمتر نینه بۆ ریشه برنا کاروبارین خۆ ل سه ر خا کا خۆ.
(ملله تا ئە گه ر قیبا دی ب سه ر ئاگرو ئاسنی سه رکه قن) .

۶- راگه هاندا سیسته می فیدرالیی بۆ کوردستانی ل

(۴) ی چریا ئیکێ سا لا ۱۹۹۲ز.

ملله تی کورد وه کو گشت ملله تین سه ر ئه ردی مافی خۆیی هه ی
مافی چاره نووسا خۆ دیارکه ت و قه واری خۆژی هه بت وه ک
(تورک، عه ره ب، فارس).

به رژه وه ندا هه یزین زل ل دنیا یی وه ل مه کر ئە م بی به هربن ژ مافی ت
خۆیی ت ره و ال سه ر خا کا خۆ.

پرسیار:

بۆچی دقیت مه قه وارا خو هه بیت؟.

پەرله مانى كوردستانى ل ٤ / ١٠ / ١٩٩٢ بریارا فیدرالیى بۆ
هەریما كوردستانى راگه هاند ئەڤ سیسته مه (فیدرالیهت) په یوه ندیبا
(رامیاری - یاسایی - ئابووری) یا هەریما كوردستانى دگهل
دهسه لاتا ناڤه ندی ل سه ر بناغى ئیکه تیا فیدرالیا ئاره زومه ندانه
ل چارچۆڤى عیراقى دیار دکهت ئەڤه به رهه مى راپه رینا مه زنه ،
ئەڤرۆ كورد خودان په رله مان و حوكمه تا هەریمییه .

ناڤه یی پەرله مانى كوردستانى

۷- جهژنا گۆمارا عیراقتی (۱۴) ی تیرمه هیتییه.

شۆرشا (۱۴) ی تیرمه ها ساللا ۱۹۵۸ ز. رویدانه کا رامیاربیا گرنگ بۆو دقتی ده قهریدا و ددیروکا عیراقتیدا کۆ دو ماهی ب رژیما پاشایه تیئی ئینا.

ئه ف شۆرشه ب پشته قانیا سه رجه م گه لئی عیراقتی به ریا بوو. د به ندی سیی ده ستووری کاتیدا بۆ جارا ئیکئی د دیروکا عیراقتیدا دان ب وی هاته دان کۆ کورد و عه ره ب هه قپشکن د نیشتمانی عیراقتیدا) ل دویش یاسایی مافیت نه ته وایه تی بۆ ملله تی کورد ده هیته دابینکرن.

دووهم / جهژنیته ئایینی و بۆونیته بینقه دانئ:-

- ۱- جهژنا ره مه زانی ل (۱ ، ۲ ، ۳) هه یقا شه والی ب هه لکه فتنا ته مامبوونا هه یقا ره مه زانا پیروژ ژ ئالی بوسلمانا فه .
- ۲- جهژنا قوربانی ل (۱۰ ، ۱۱ ، ۱۲ ، ۱۳) ی هه یقا (زی الحجه) ب هه لکه فتنا راوه ستانا چه جیا له سه ر چیا یی عه ره فات و ته مامبوونا ریتوره سمیت چه جکرنی.
- ۳- جهژنا بۆونا سه ری ساللا زایینی ل (۱) ی هه یقا کانوبنا دووی هه لکه فتنا ژ دایکبوونا چه زره تی عیسا پیغه مبه ری (س.ل)
- ۴- جهژنا سه ری ساللا کۆچی ل (۱) ی هه یقا موچه ره می ب هه لکه فتا مشه ختبوونا موچه مه د پیغه مبه ری (س.خ) ژ باژییری

مه که هئی بۆ مه دینی.

۵- بیرهاتنا عاشورال (۱۰) ی هه یفا موحه ره می ب هه لکه فتا
شه هیدکرنا چه زره تی حوسینی.

۶- جهژنا ژدایکبوونا موحه مه د پیغه مبه ری (س.خ) ل (۱۲) ی
ره بیع الاول (ئهول).

پشکا چوارین نہ تہوہ

نہ تہوہ کۆمولہ کہ سہ کن ژمیژہ وەرہ د نیشتمانہ کیدا دژین و
ہہست ب ئیکہ تیئ و رہ گہ زو زمان و دیرۆک و رہ وشت و
چارہ نووس و بہرژہ و ہندیہ ہہ قبشک دکہن. و ہک: نہ تہوئ کورد،
نہ تہوئ عہرہ ب، نہ تہوئ تورک..... ہتد.

بناغین نہ تہوہی:

۱- نیشتمانی ہہ قبشک:

نیشتمان ب بناغہ یہ کی گرنگ بی دروستبوونا دہولہ تی دہیتہ
دانان، ہیچ نہ تہوہک بی نیشتمان دروست نابیت و نیشتمان ل
جہم کوریت نہ تہوہی پیروژ و خوشہ ویستہ. ہہست و سوز و
خوشہ ویستیہ نیشتمانی کوریت وی نہ تہوہی ربک دئیخیت.
خاکئ کوردستانی کو ہزارہا سالہ باب و باپیرین مہ تیدا دژین
و بہرہوام خہ باتا کری و قوربانیت داین بو پاراستنا وی ژ
ہیریشین دوزمن و داگیرکہ را.

۲- زمانی ہہ قبشک:

زمان ہۆکارہ کہ بو د ئیک گہ ہشتن و گوہورینا بیرو را د ناقبہ را
کورین ئیک نہ تہوہیدا و ہر نہ تہوہیہ کی زمانی نہ تہوہایہ تیئ خو
ہہ یہ.

زمانی شرینی کوردی بنه مایه کی دی یی ئیکبونا سۆزا نه ته وایتییه، له ورا داگیرکهریت کوردستانی هه میسه بزاقتین کرین زمانی کوردی قه دهغه بکهن و ژ ناڤ ببهن و ژبیرا کورین کورد ببهن، بو قتی چندی ئه و سیاسه تا ناره وایا داگیرکهرانه، سیاسه تا تورک کرن و عهره ب کرن و فارس کرن ژمیژه و هه تا نوکه دژی زمانی کوردی هاتییه پیاده (جیبه جی) کرن. به لی بهرده وام نه ته وی مه خه بات دژی وان سیاسه تا کره و یی شیای زمانی نه ته وایه تییا خو پپاریزیت و خزمه تا وی بکهت و گهش بکهت.

۳- دیرۆکا هه فیشک:

میژوو یا هه فیشک بنه مایه کی دی یی گرنگه بو ئیکخستنا سوزا نه ته وایه تی، نه ته وی کورد میژوو یه کا که قنا د کوردستانی دا هه ی و خودانی شاراستانیه کا خوبه. هه ر ژ ده سپیکا میژوو یی و هه تا نوکه بهرده وام بهرگری ژ نیشتمانی خو کری و دریکا ویدا هزاره ها شه هید داینه. ئه ف دیرۆکه پر سه روه دریبه، جهی شانازی و سه ربلندی یه بو کوریت وی، له ورا پیوسته ل سه رمه پوبته ی ب میژوو و که له پوو ری خو بدهین کو هه ست و سۆزا نه ته وه یی د که نه ئیک و پیوسته ئه م شانازی ب رویی پرشه نگدار و گه شی وی بکه یین و په ندا ژ سه ره اتیین وی وه ربگرین، چنکو نوکه و نایینده گریدایه ب رابوردوو یی مه قه.

۴- خۆره وشتین هه فیشک:

هه ر نه ته وه یه کی سیما و جلوه رگ و ره وشتین خو هه نه، نه ته وی

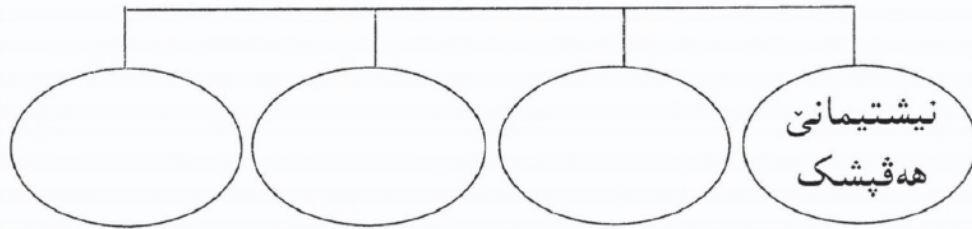
کورد هاتییه نیاسین ب ئازایه تی و دلپاکی و راستگویی و خو
قوربان کرن دریکا سه ره بهستی و ئازادییدا ژبلی پر ره و شتین
ره سه نین دی زنده باری ره وشه نبیری و هونه ری هه فشک. نه فه نه
هه ست و سۆزین نه ته وی مه دکه نه ئیک و ژ نه ته وین دی جودا
دکه ت.

وینن جل و بهرگین کوردی

چالاکى

بنه مایین نه ته وهی چوارن

راهینان

(میژوو گرنه بۆ ملله تا)

ماموستایین به ریز / ری بده قوتاییا بلا گفتوگویی ل سه ر بکه ن.

يشكا يئنجى ژينگهه و پيسبوون

پيناسا ژينگهه:

ژينگهه ئەو ناڤهندا جوگرافى و كۆمهلايه تيبه دورماندۆرئيت
مرۆڤى و گيانه وه را ڤه دگريت. واته ئەو شوبن و سه قايه كۆ
ژيانى تيدا دبهينه سهرى و كار دكه ته سه ر ژيانا مه. مرۆڤ ژى
به شه كه ژ ژينگهه و ئەم نه شين خۆ ژى جودا بكه ين.

ژينگهه دوو جورن:

۱- ژينگهه سروشتى: پىك هاتيبه ژ وى ژينگهه ئەوا مرۆڤ
تيدا دهيته سه ر دنيايى و ژيانا خۆ دبسته سهرى. واته وان خولك و
رواله تين سروشتى ڤه دگرت كۆ مرۆڤ و گيانه وه ر لى دژين.
وهك: سه قا و باران و جوړئيت ئاخى و بلند و نزمييت ئەردى و
گهرمى و ساريى.

وئى ديمه نه كا سروشتى

وینئی کارخانه‌یه‌کا دویکه‌ل ژئی دجیت

راهینان:

قوتابیئی خوشتقی:

ژینه‌گه‌ها مه یا ئیکئی ناف مالا مه‌یه، یا دووی ژینگه‌ها
قوتابخانییه... وچ باشه بو پاراستن و پاقرییا ژینگه‌ها
قوتابخانی.

..... - ۱

..... - ۲

..... - ۳

۲- ژینگه‌ها کۆمه‌لایه‌تی: مه‌به‌ست ژ ژینگه‌هی ژيانا مرۆڤییه دگه‌ل که‌سپت ده‌وروبه‌ر. واته ژینگه‌ها خیزانی یان قوتابخانی و هه‌ر وه‌سا ژینگه‌ها مرۆڤی ل تاخی تیدا دژیت یان گوندی لی دژیت، هاتن و چوون و نیاسینی دگه‌ل جیران و که‌سپن ده‌وروبه‌ری خو په‌یدا دکه‌ت و پیداویستین خو تیدا دابین دکه‌ت.

راهینان:

ژینگه‌ها کۆمه‌لایه‌تی پیک هاتییه ژ خیزان و تاخ
و..... و

وینه‌یه‌کی قوتابخانی

چالاكى:

ماموستايى خوشتقى، گورۆپه كى ل قوتابخانى ههلبزئيره دا
به حسى ژينگه ها

۱- تاخى بكه ن، كاريگه ريبيا قى ژينگه هي.

ا- لايين باش.

ب- لايين خراب.

پرسیار: چ بكه ين بو پیشقه برنا تاخى؟

پشکا شەشەن

مافین مروۆقى و زاروۆكا

۱- مافى مروۆقى:

مروۆف ھەر ژ دەستپيكا پەيدا بونا وى ل سەر روپى ئەردى بزاقيىن كرىن بۆب دەستقە ئىنانا مافىن خو، بەردەوام خەباتا كرى دا ژبرساتيى و نەخوشيا و نەخويندە واريى و تەپەسەرى رزگار بيت، لەورا دەزگا و ريكخراويت ناف دەولەتى گىرنگيا مروۆقى داي و ھەتا روژا ۱۰/۱۲/۱۹۴۸ جارناما مافى مروۆقى ل باژىرى پارىس ھاتە بەلاڤكرن كوژ (۲۷) بەندا پيكتھاتىيە، بەحسە ماف و سەرىستىيا دكەت.

گىرنگىرە سەرىستىيە مروۆقى:

۱- سەرىستىيا تاكە كەسى:

رامانا وى ئەو ھەر كەسەك سەرىستە دەھاتن و چوون و كاركرن و دەرىنا بىرو بۆچوون و ھزركرنيدا. ئەقەب بناغى گشت سەرىستىيە دى دەيتە دانان.

۲- سەرپەستیا خودانىيىتى:

مروڧ سەرپەستە كۆ خودانىيىتى ھەمىي تىشتابىت و ب دلىي خۆب كاربىنىت و نابىت سامان و مالىي وى دەست ب سەردا بەيىتە گرتن وژىستاندن ل دويف ياسايى نەبىت، ستاندىنا مال و سامانىي خەلكى قەدەغەيە.

۳- سەرپەستىيا كاركرنىيىتى:

ھەر كەسەك سەرپەستە كارەكى يان پىشەيەكى بۆ خۆ بىنىت، لەورا ياسايى بىكارى يا قەدەغەكرى.

چالاكى: قوتابىيى خۆشتقى:

ماڧى تەيە: بخوئىي، فىرىي.....

بەشدارىيى د چالاكىادا بكەي.....

ھەر د وى دەمىدا چەند ئەركەكىن ھەين دىيت ئەنجام بەدى
لستەيەكى ب ھارىكارىا برادەرىت خۆژ ئەركا بەرھەڧ بكە بۆ
وانا بەيىت.

چالاكى : قوتابىيى خۆشتقى:

ب ھارىكارىا برادەرىت خۆڧى راھىئانىي ئەنجام بەدە:

۱- ماڧى قوتابىيە بخوئىيىت

۲- ماڧى قوتابىيە فىرىبىت

۳- ھەر زارۆكەك د تەمەنىي شەش سالىيىدا ماڧى وى يە

۴- رهخساندنا مافی فیروونی بو زاروکییت کوردستانی تهرکی
سهرملیت حوکه تا

راهیتان:

ماموستایی بهریز: دوو گورویا ژ قوتابیی پیک بینه وداخوازی ژ
ههر دووکان بکه بو رامن مافی وئهرکا نمونا بینن.

۴- سهریهستییا پیرو هزرو کومبوون و دامه زاندا ریخراوا.
مروفت سهریهسته ل دهربرینا بیرو هزرو بوچوون، بهلافکرن د
روژنامادا، خه لکی سهریهسته کومبوونیت تاییهت و گشتی بکه ن
ئه گهر زیانی نه گه هیینه که سه کی دی یان په رژه وهندیا نه ته وایه تی.

۵- سهریهستییا خواندنی:

ههر مروفته کی مافی خواندنی هه یه ههر ژ ته مه نی زاروکیینی و
دریژی ب فیروونی بدهت ل هه می قوناغین خواندنی.

۶- سهریهستییا ئایینی و باوهری:

ههر مروفته کی ماف هه یه بیرو باوه ره کا ئایینی بو خو هه لبریت.

۷- یه کسانیی و دادوهری:

رامانا یه کسانیی ته وه کو گشت ئەندامین کومه لی وه ک ئیکن د
ماف و تهرکاندا به رامبه ر یاسایی و دادپهروه ری و د فه رمانبه ربا
گشتیدا و هیچ جیاوازییه ک نینه د ناقبه را وندا ژبه ر رهنگی یان
ره گه زی یان ئایینی یان سامانی.

چالاکی:

قوتابیڻ خوشتقی: تو (سہرہستی)، ھەر پرسیارہ کی ژ
ماموستای بکہی ل سہر وانئ .
ماموستا (سہرہستہ) د بہر سقدانہ کا گونجای ل سہر پرسیارا
دھیته ئاراستہ کرن.....
ئہم ھہموی (سہرہستین) ل پاراستنا پھسند کرییت
ژیانئ.....
بو وانابھیٔ چند ریزہ کا ل سہر راما نا (سہرہستی) یئ ب
ھاریکاریا برادہرو خیزانا خو بہرھف بکہ .
دگہل ماموستایئ خوبی ریزدار دانوستاندنی ل سہر بکہ .

جوړین وھکھہ قبی (یہ کسانئ):

- ۱- یہ کسانئ بہرامبہر یاسایئ: گشت ئندامین کومہ لی یہ کسانئ
بہرامبہر یاسایئ بہرامبہر ھەر کہسہ کی بی جیاوازی دھیته جیبہ جیکرن .
راھینان: کی یاسایئ پیشیل دکہت؟ (گفتوگو بہینہ کرن)
- ۲- یہ کسانئ بہرامبہر دادپہرورہریئ: دہستہ لاتیا دادگہ ہی ل سہرھمی
ئندامین کومہ لی دھیته جیبہ جیکرن بی جیاوازی رہگہزی یان ئینی یان
سامانی .
- ۳- یہ کسانئ د کارکرنیدا: ھەر کہسہ کی مافی کارکرنئ ھہیہ و ہیچ
جیاوازیہک ناھیته کرن د ناقبہرا دوو کہسادا تنئ ل دویش شیان و
ژیھاتن و باورناما نہ بیٔ .

۴- یه کسانى د ئهركاندا:

هه موى ئه ندامين كومه لى يه كسانن به رامبه ر ياسايى، د
ئهراندا يه كسانن. خر يه كسانن و دانا خويك و پيشادا يه كسانه
خزمه ت كرنا ئالاي ل دويف ياسا و رژيما.

چالاكى: قوتابيين خوشتقى:

ته مافى هه ي، ئه رك ژى ل سه ر مليت ته نه.
ئهركييت ته چنه د ناڤ قان خانيت قالادا بنقيسه:

--	--	--

ويتنا ياريگهكا زارووكى

چالاکی: قوتابیئی خوشتقی:

ئاینی ئیسلامی ل سەر بناغا (وهكههف) یی هاتییه دامه زانندن،
هه می ئاینیت ئه سماني گازی دکهن بو (وهكههف) یی
(ماموستا ب یه کسانى ته ماشه ی هه می قوتابیا دکه ت)

ئان ئالاهیا پریکه:

- ۱- هه می قوتابی د مافی فیروونییدا.....
- ۲- ماموستا ب ته ماشه ی قوتابیا دکه ت.
- ۳- وهكههفیا بنه مایی راسته قینه یی
- ۴- ئاینی پیروزی ئیسلامی ل سەر بنه مایی
- هاتییه دامه زانندن.
- ۵- به رامبهر ئه ندامین کومه لی هه موی
وهكههفن.

راهینان

د کومه لگه ها فره ره گه ز و شویدا چ بکه یین؟ (X) (✓):

- ۱- دژایه تییا هه قدوو بکه یین.
- ۲- پیکفه بژین، ریزی ل ئیکودوو بگرین.

۲- مافیٔ زاروکی:

زاروڪ کی یہ؟

زاروڪ ٺهڻو ڪهڙو ته مهنن وڏي ٺهڙو ساليي ڪيتره پيٽ،
به شهڪي گرنگي ڪو مه لبي، بريري پشٽا نه ته وهيه، پاشه روڙا گهل و
نيشتمانيه.

ويني زاروڪا بين بهرف قوتابخاني دچن

ته مهنن ٽازادي (۶) ساله، بابي وي ناقي وي ل قوتابخاني
نقيسيه، چنکو مافي هه زاروڪه ڪيه دقي ته مه نيدا فيري
خواندنن بيٽ.

ودقیت دهولت ژیارهکا خوش بۆ دهیابا دابین بکەت، مافی
ئابووری و رهوشهنبیری و کۆمه لایه تی بۆ مسۆگهر بکەت. چنکو
ئهون بهرپرس ژ پهروهردهو گهشکرنا زارۆکی د ته مه نهی
بچوبکاتییدا ههتا مهزن دبیت، پتویسته چاقدیری لئ بکهن و
پیداویستیت وی بودابین بکهن.

ل (۲) ئیلولا ۱۹۹۰ ریکهفتنما مافی زارۆکی وهک
یاسایهکا جیهانی ژ ئالی کۆمه لایه گشتی یا نه تهوین ئیکگریقه
هاته راگه هاندن و جیبه جیکرن. ئەف ریکهفتنه (۵۴) بهندن.

چالاکى: قوتابیى خوشتی:

زارۆکی جیهانی توبشی زۆر گرفتا بۆینه ژ وان ههژاری،
به دخۆراکی، نه خوانده واری، شهر
ماموستایی هیژا / داخواز بکه ژ قوتابییا ل سه ر خرابییت شهری
بئاخفن.

جهژنا زارۆکی جیهانی

هه ر سال ۶/۱ یا کریه جهژنا زارۆکا، زارۆکی کورد ژ
پشکه کن ژ زارۆکی جیهانی، هه ر سال ئاههنگا دگیرن، چنکو
زارۆک زهلامی پاشه روژتییه بۆ پیشکهفتن و گهشکرنا وهلاتی
بزاقتی کهن، ود پاشه روژتییدا دی بنه سه رکرده و قومانداری زاناییت
ب ناقودهنگ، ماموستایی دلسۆز و دختۆرین شارهزا و
ئهندازیاریت زیرهک و خودان شیان دا باژیرو وهلاتی مه ئاقدان
بکهن.

ماڤيٽ زاروڳي:

هندهڪ ڙ ماڤيٽ زاروڳي:

۱- ههڙ زاروڳهڪي ماڤيٽ ههڙ خودان ناسنامهبيت و ناڻي نيشتمان و نه ته وڃي وڃي تڏا بيت.

وڃيٽي ٺاههنگهڪا جهڙنا سالانه يا زاروڪان

۲- دهيباب د بهرپرسيارن ڙ پهروهدهڪرنا زاروڳا، دهولت ڙي دڻيٽ هان بدهت دا پهروهدهيهڪا راستهقينه بڙ مسوڳهر بڪهن.

۳- دڻيٽ دهولت پويته ب پهروهده و خواندن و رووناڪبيريا زاروڳي بڪهت. ب ڪيٽماسي دڻيٽ خواندن

ب خورتي و ههروه ل
قوناغا بنههت دابين
بڪهت.

وڃيٽي داڪ و بابهڪي
زاروڳيٽ خوڪرينه مليٽ خو.

۴- پيويسته دهولت خزمه تگوزاريا ساخلميي بو زاروڪا دابين بڪهت، واته ژ ئالي مهژي (عهقلي) و دهروونيڤه.

راهينان : بوچي دقيت دهولت خزمه تگوزاريا ساخلميي بو زاروڪا دابين بڪهت؟

۵- پيويسته شوين و دهم بو يارينن زاروڪا و پشكداري د چالاكييت رهوشه نبيري و هونهري بهينه تهرخان كرن و گرنكي ب شانوگهريي بهيته دان و ل قوتابخانا ژي پوبته ب وانا وهرزشي و وينهي بهيته كرن.

ويني تيبا زاروڪا يي سترانهكي يان شانويهكي پيشكيتشي دكهن.

۶- پئویسته دهولت زاروڭکا ژ کارین خراب و زیانبهخش
پاریزیت.

۷- زاروڭکی مافی هه ی بیروبوچوونیت خو ب ئازادی ده ربیریت و
دقیت بیرو بوچوونیت وی ب گرنگی بهینه وەرگرتن.

۸- پئویسته ل سەر دهولته تی سەر هگوهیا وان زاروڭکا بکته ئه وین
ژ سۆزو قیانا دهیابا دبی باهرن، شوین و جلوه رگ و پیداویستین
ژیانی بو دابین بکته.

وتنی بنگه هکی ساخله میی ل ده می چاره سەر کرنا زاروڭکان

